

FFI RAPPORT

FISKERIKONFLIKTER I BARENTSHAVET - POTENSIAL FOR ESKALERING? En komparativ studie av russiske reaksjonsmønstre under oppbringelsen av "Tsjernigov" (2001) og "Elektron" (2005)

BRUUSGAARD, Kristin Ven

FFI/RAPPORT-2006/03167

**FISKERIKONFLIKTER I BARENTSHAVET -
POTENSIAL FOR ESKALERING? En komparativ
studie av russiske reaksjonsmønstre under
oppbringelsen av "Tsjernigov" (2001) og "Elektron"
(2005)**

BRUUSGAARD, Kristin Ven

FFI/RAPPORT-2006/03167

FORSVARETS FORSKNINGSINSTITUTT
Norwegian Defence Research Establishment
Postboks 25, 2027 Kjeller, Norge

P O BOX 25
 NO-2027 KJELLER, NORWAY
REPORT DOCUMENTATION PAGE

SECURITY CLASSIFICATION OF THIS PAGE
 (when data entered)

1) PUBL/REPORT NUMBER FFI/RAPPORT-2006/03167	2) SECURITY CLASSIFICATION UNCLASSIFIED	3) NUMBER OF PAGES 63
1a) PROJECT REFERENCE FFI-I/1010-911	2a) DECLASSIFICATION/DOWNGRADING SCHEDULE -	
4) TITLE FISKERIKONFLIKTER I BARENTSHAVET - POTENSIAL FOR ESKALERING? En komparativ studie av russiske reaksjonsmønstre under oppbringelsen av "Tsjernigov" (2001) og "Elektron" (2005) Fisheries conflicts in the Barents Sea: Potential for Escalation? A comparative study of the case "Chernigov" (2001) and "Elektron" (2005)		
5) NAMES OF AUTHOR(S) IN FULL (surname first) BRUUSGAARD, Kristin Ven		
6) DISTRIBUTION STATEMENT Approved for public release. Distribution unlimited. (Offentlig tilgjengelig)		
7) INDEXING TERMS IN ENGLISH: IN NORWEGIAN:		
a) Fisheries	a) Fiskeri	
b) Barents Sea	b) Barentshavet	
c) Russia	c) Russland	
d) Norway	d) Norge	
e) Conflict	e) Konflikt	
THESAURUS REFERENCE:		
8) ABSTRACT The legal status of the Svalbard Fisheries Protection Zone constitutes a source of conflict in the bilateral relations between Norway and Russia. Norway is unilaterally enforcing Norwegian jurisdiction to control the fisheries in the Barents Sea. The two incidents where Russian trawlers have been detained by Norwegian Coast Guard have led to crises in the bilateral relationship. This is due to Russian non-acceptance of Norwegian jurisdiction in the area. According to the Russian side, "gentle enforcement" does not entail detention of Russian trawlers. This report analyses the different Russian parties that are involved in the decision-making process when crises such as these arise. The findings show that Russia in these situations is an unpredictable actor with diverging interests. Administrative reform has not brought order to the Russian fisheries complex, which still appears to be fraught with corruption and non-compliance. The actors analysed have shifting loyalties, and few seem interested in working toward effective control of the fisheries in the Barents Sea. Elements in the Russian fisheries complex advocate a strong Russian resolve against the Norwegian regime in the Fisheries Protection Zone, and call for the use of armed forces in order to protect Russian national economic interests in the area. The presence of naval forces in the region heightens the inherent conflict potential in the current situation.		
9) DATE 2006-11-08	AUTHORIZED BY This page only Espen Berg-Knutsen	POSITION Director of Research

ISBN-82-464-1046-3

UNCLASSIFIED

SECURITY CLASSIFICATION OF THIS PAGE
 (when data entered)

INNHold

	Side	
1	INTRODUKSJON	7
1.1	Fra "Tsjernigov" til "Elektron"	7
1.2	Bakgrunn	8
1.3	Problemstilling	9
1.4	Teoretisk rammeverk	10
1.4.1	Krisehåndteringsteori	10
1.4.2	"Nested games"-perspektivet	11
1.5	Rapportens oppbygning	12
2	AKTØRER OG AKTØRRELASJONER	13
2.1	Aktørene i basisspillet	13
2.1.1	Russland	13
2.1.2	Norge	14
2.2	Aktørene i subspillene	14
2.2.1	Føderale aktører – Putin og Presidentadministrasjonen	15
2.2.2	Utenriksdepartementet - MID	16
2.2.3	Forsvarsdepartementet/ Generalstaben	16
2.2.4	Departementet for økonomisk utvikling og handel	16
2.2.5	Den statlige fiskerikomite	17
2.2.6	Fiskeriavdelingen i Landbruksdepartementet	17
2.2.7	Fiskeridirektoratet	17
2.2.8	Regionale aktører – de regionale inspeksjonsmyndigheter	18
2.2.9	Den føderale grensevaktjeneste (FPS)/ Russisk kystvakt	19
2.2.10	Murmansk Fylke	19
2.2.11	Nordflåten	19
2.2.12	Fiskebåtrederne	20
3	"TSJERNIGOV"-SAKEN	21
3.1	"Nested Games"-perspektivet	21
3.1.1	Basisspill – relasjoner mellom Norge og Russland	21
3.1.2	Subspill på føderalt nivå	22
3.1.3	Subspill på regionalt nivå	23
3.2	Krisehåndteringsperspektivet	25
3.2.1	Norske intensjoner og kapasiteter.	25
3.2.2	Russlands alternative handlemåter	26
3.2.3	Russlands valg av strategi	27
3.2.4	Hva kan ha påvirket Russlands valg av strategi?	30
4	"ELEKTRON"-SAKEN	33
4.1	"Nested Games"-perspektivet	33
4.1.1	Basisspill- relasjoner mellom Norge og Russland	33
4.1.2	Subspill på føderalt nivå	34

4.1.3	Subspill på regionalt nivå	36
4.2	Krisehåndteringsperspektivet	38
4.2.1	Norske intensjoner og kapasiteter	38
4.2.2	Russlands alternative handlemåter	38
4.2.3	Valg av strategi	40
4.2.4	Hva kan ha påvirket Russlands valg av strategi	40
5	LIKHETER OG FORSKJELLER MELLOM DE TO SAKENE	44
5.1	Likheter	44
5.1.1	Den folkerettslige konflikten	44
5.1.2	Strukturelle likheter	44
5.1.3	Likheter i aktørenes preferanser/interesser	45
5.1.4	Likheter i utfall	46
5.2	Forskjeller	47
5.2.1	Faktiske forskjeller	47
5.2.2	Strukturelle forskjeller	47
5.2.3	Forskjeller i aktørenes preferanser	48
5.2.4	Forskjeller knyttet til utvikling i tid	48
5.2.5	Forskjell i utfall	49
6	KONKLUSJON / OPPSUMMERENDE BETRAKTNINGER	51
7	LITTERATUR	54

FISKERIKONFLIKTER I BARENTSHAVET - POTENSIAL FOR ESKALERING? En komparativ studie av russiske reaksjonsmønstre under oppbringelsen av "Tsjernigov" (2001) og "Elektron" (2005)

1 INTRODUKSJON

1.1 Fra "Tsjernigov" til "Elektron"

I juni 2001 er den norske statsminister Kjell Magne Bondevik på statsbesøk i Russland. Ett av temaene han tar opp med sin russiske motpart er den felles ressursforvaltningen i Barentshavet. Mer eller mindre samtidig spiller de samme utfordringene seg ut i praksis lenger nord og vest. Norsk kystvakt inspiserer den russiske tråleren "Tsjernigov" og anholder den for å drive ulovlig fiske i Fiskevernsonen utenfor Svalbard. Båten blir brakt til Tromsø og mottar en bot fra norske myndigheter. Russiske myndigheter reagerer kraftig på arrestasjonen og kaller den norske ambassadøren i Moskva inn på teppet for formelt å protestere mot slik oppførsel fra norsk kystvakt. Ett år senere viser det russiske forsvaret muskler ved å sende krysseren "Severomorsk" på tokt til Fiskevernsonen.

I oktober 2005 inspiserer norsk kystvakt den russiske tråleren "Elektron". Tråleren er mistenkt for grov miljøkriminalitet, samt for å drive ulovlig fiske i Fiskevernsonen. Kystvakten finner det de mener er bevismateriale for kriminell virksomhet om bord. De tar fartøyet i arrest og begynner ferden mot Tromsø. Imidlertid er kapteinen om bord i den russiske tråleren ikke enig i Kystvaktens rett til å taue ham til Tromsø. Han trosser Kystvaktens oppfordringer og vender kursen mot russisk territorialfarvann. Russiske myndigheter er, på lik linje med norske myndigheter, opptatt av en diplomatisk løsning. Med to norske fiskeriinspektører om bord seiler Elektron til russisk territorialfarvann. Russiske og norske myndigheter er i konstante forhandlinger for å løse tvisten via diplomatiske kanaler, for derved å unngå bruk av militær makt. De to konfliktene ble avsluttet på fredelig vis, slik tvister tradisjonelt blir løst i det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland.

Fiskevernsonens uavklarte juridiske status er og forblir en kilde til uenighet i de bilaterale forbindelsene mellom Norge og Russland. Norge har, etter opprettelsen av sonen i 1977, drevet unilateral jurisdiksjonshåndhevelse for å kontrollere fisket i Barentshavet. Imidlertid har de to hendelsene der russiske trålere har blitt anholdt av norske myndigheter i Fiskevernsonen skapt kriser i det bilaterale forholdet. Denne studien tar for seg de ulike aktørene på russisk side som spilte inn i beslutningsprosessen da disse to krisene oppstod. Funnene viser at Russland er en uforutsigbar nabo å hankses med, og at mange ulike interesser tidvis får fritt spillerom i det russiske fiskerikomplekset. Til tross for at de administrative reformer som er gjennomført til en viss grad har systematisert av det russiske fiskerikomplekset, fremstår dette allikevel som et nokså korrupt regime der aktørene har vekslende lojalitet eller skjulte motiver, og der ingen av partene kan sies å aktivt strebe for et mer effektivt kontrollregime i Barentshavet. Russland er

derved ingen enhetlig aktør i samarbeidet med Norge omkring Fiskevernsonen.

Denne studien inngår som en del av FFI-prosjektet *Det Nye Russlands bruk av militær makt*, der formålet er å analysere hvordan Russland under Vladimir Putin videreutvikler og anvender landets militærmakt for å møte samtidens og fremtidens utfordringer. Rapportens primære målgruppe er beslutningstakere og tjenestemenn i det norske statsapparatet og i Forsvarets militære organisasjon, men rapporten antas også å ha en generell interesse for allmennheten.

1.2 Bakgrunn

I henhold til FNs tredje havkonferanse i 1975 fikk alle stater med kystlinje rett til å opprette en økonomisk sone opp til 200 mil ut fra sin kyst.¹ På lik linje med den økonomiske sonen rundt det norske fastlandet opprettet Norge en fiskevernsonen rundt Svalbard i 1977. Svalbard er i henhold til Svalbardtraktaten av 1920 definert som norsk suverent territorium. I traktatens artikkel 2 er det imidlertid spesifisert at alle signatarmaktene skal ha rett til å drive økonomisk virksomhet på øygruppen.² Norge forfekter at Svalbardtraktaten og dens spesifikasjoner gjelder for territoriet og territorialfarvannet, men ikke for den økonomiske sonen.³ Det russiske synet er at Norge ikke har rett til unilateralt jurisdiksjonshåndhevelse i Fiskevernsonen, fordi Svalbardtraktaten legger rammer for et internasjonalt regime i sonen.⁴ Derved bør alle land ha tilgang til å drive økonomisk virksomhet i området. Rett til å drive fiske og potensielt også oljevirkosomhet i dette utforskede området kan bli et viktig spørsmål i fremtiden. I første rekke har det vært Russland, Island og Spania, i tillegg til Norge, som har engasjert seg i denne problemstillingen.

Island har ved flere anledninger truet med å utfordre Norge på dette spørsmålet i den internasjonale domstolen i Haag. Ekspertene i internasjonal havrett har fremmet ulike tolkninger av lovgrunnlaget. Den internasjonale sjørettseksperten Robin Churchill har hevdet at domstolen i Haag ville kunne konstatere at Svalbardtraktaten og dets likebehandlingsprinsipp også skal gjelde utenfor territorialfarvannet.⁵ Den norske jusprofessoren Carl August Fleischer mener derimot at Norges fulle suverenitet innebærer jurisdiksjonsmyndighet også i de omkringliggende farvann.⁶ Den juridiske disputten er imidlertid ikke hovedtemaet i denne artikkelen.

Norge har funnet et *modus vivendi* med Russland i dette spørsmålet. Dette innebærer at Norge "lempelig" håndhever norsk jurisdiksjon i Fiskevernsonen som om dette var norsk økonomisk

¹ Churchill, R. & Ulfstein, G. (1992): *Marine Management in Disputed Areas. The case of the Barents Sea*. Routledge London and New York, p. 21

² Svalbardtraktaten, www.lovdato.no/traktater/index.html

³ Churchill, R. & Ulfstein, G. (1992):. ibid.

⁴ Synet er fremmet i en rekke artikler, blant andre av Prokhorov, P. i "V Poiske sredinnoj linii" *Ekspert Severo-Zapad* #44 21.11.2005 og i Ljasjenko, A: "Pristal'nyj bzgliad" otjagosjaet otnoshenja *Krasnaia Zvezda* 12.11.2002

⁵ Sitert i Kristensen, Y. N. (2005): Torsk, "pirater" og kalde granater. Striden mellom Norge og Island om Fiskevernsonen ved Svalbard 1993, *IFS Info* 6/05 s. 23

⁶ Fleischer, C. A. (1997): *Svalbardtraktaten. En utredning hvor også nye styreformer på Svalbard vurderes*. Oslo

sone og i henhold til norsk lovgivning.⁷ Kvoten for fisket bestemmes i Den blandede norsk-russiske fiskerikommisjonen nedsatt i 1993, der Norge og Russland sammen fastsetter en totalkvote (Total Allowable Catch), deler brorparten av kvoten seg imellom, og tildeler tredjeland en del av kvoten på grunnlag av historisk fiske. Russiske myndigheter anerkjenner altså ikke det norske juridiske synet, men innretter seg likevel i henhold til de norske pålegg. I praksis har dette betydd at russiske trålere lar seg inspisere av norsk kystvakt og følger de instruksjoner de får, men ikke skriver under på de noteringer Kystvakten gjør seg. Den russiske fiskeflåten tar opp omkring ¼ av sin totale kvote i Fiskevernsonen, og russiske trålere har generelt vært meget samarbeidsvillige overfor norske inspektører. De uenigheter som fremdeles eksisterer har imidlertid gjort overfisket i Barentshavet vanskelig å hankses med. De gangene russiske fartøy har blitt arrestert i fiskevernsonen, i 2001 og 2005, har det skapt betydelige spenninger i det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland. Det er disse to hendelsene som her analyseres.

Det kan synes krisemaksimerende å antyde at en slik hendelse i fremtiden skulle kunne føre til en militær konfrontasjon i nord. Norges medlemskap i NATO og de gode naboskapet vi har hatt med Russland siden Sovjetunionens fall sikrer Norge mot en slik trussel, mener mange. Dessverre har liknende fiskerikonflikter faktisk ledet til væpnede konflikter, også mellom allierte land. Militære maktmidler ble for eksempel nyttet både under "Torskekrigene" mellom Island og Storbritannia på 1950- og 70-tallet, og under "Piggvarkrigen" som oppstod mellom Canada og Spania/Portugal på 1990-tallet.⁸ Ikke minst har Norge selv tatt i bruk kalde granater i sin håndtering av islandske tyvfiskere i Fiskevernsonen.⁹ En forklaring på at partene i disse krisene fant det tillatelig å nytte militære maktmidler mot allierte var kanskje nettopp det, at sannsynligheten for eskalering var minimal. Likevel innebar valget å ta i bruk militære maktmidler aksept for en mulig eskalering av konflikten. Dersom Norge tar i bruk sterke maktmidler i sitt møte med Russland i nord vil man ikke kunne være sikker på at en eskalering ikke vil finne sted. Dersom en eskalering skulle finne sted kan Norge ikke være sikker på NATO-landenes støtte, da mange av disse også stiller spørsmål ved sonens juridiske status.

1.3 Problemstilling

Det hersker liten tvil om at de økonomiske ressursene i Barentshavet er av stor viktighet for både Norge og Russland, og at det i situasjoner som disse er mange, og sterke, interesser involvert. Det er like klart at fokus på disse områdene vil tilta i fremtiden, da nye og uoppdagede ressurser her kan bli enda viktigere økonomisk. De ulike russiske reaksjonsmønstrene og russisk oppfatning av Fiskevernsonens juridiske status har derfor konsekvenser for vårt bilaterale samarbeidsforhold. Bakgrunnen for disse reaksjonsmønstrene vil være fokus i den følgende analysen. Hensikten vil være å kaste lys over hva som har foregått

⁷ "Lempelig håndhevelse" innebærer en forventning om at norske myndigheter er noe rundere i kantene i Fiskevernsonen enn de er i Norsk økonomisk sone. LOV 1997-06-13 nr.42: Lov om Kystvakten (Kystvaktolven) § 3 del A

⁸ Hellmann, G. & Herborth, B.: Fishing in the Mild West: Democratic Peace and Militarised Interstate Disputes in the Transatlantic Community, Conference Paper, Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main

⁹ Kalde granater vil si granater uten sprengladning. Se Kristensen, Y. N.: (2005) Torsk, "pirater" og kalde granater, *IFS Info* 6/05

internt i Russland i forkant og i løpet av disse hendelsene. Problemstillingen denne rapporten vil ta for seg er hvordan Russlands interesser på fiskerifeltet blir utformet og utøvet, og hvilke konsekvenser dette har for det bilaterale fiskerisamarbeidet. Er det et potensial for militær eskalering av konflikter om fisken i Barentshavet? Denne problemstillingen er motivert ut fra et ønske om å finne ut hvordan Russland kan forventes å reagere, skulle en lignende situasjon igjen oppstå i fremtiden. I tillegg kan problemstillingen si noe om hvordan ulike aktører i Russland tenker generelt om hvordan bilaterale problemer mellom Norge og Russland bør løses.

1.4 Teoretisk rammeverk

For å kunne forstå en aktørs handlinger i den internasjonale sfæren, går man vanligvis ut fra at aktøren er rasjonell og fatter beslutninger basert på rasjonelle kalkulasjoner. Dette er basert på en forutsetning om at aktøren kan gjøre vel informerte valg. Det er nødvendig å etablere gitte forutsetninger for å kunne fastslå hvorfor det er mer sannsynlig at en aktør vil velge en handling fremfor en annen.

1.4.1 Krisehåndteringsteori

En krise karakteriseres av at noe uventet og eller dramatisk skjer som potensielt kan få alvorlige konsekvenser og som krever en reaksjon eller handling. Forsker Anders Kjølborg fremholder at kriser skiller seg fra normalsituasjonen på flere områder: (1) Den oppståtte situasjonen oppfattes å representere en alvorlig trussel mot vesentlige nasjonale interesser, (2) det er en frykt for bruk av militære maktmidler og (3) viktige avgjørelser må tas i en situasjon preget av stress, usikkerhet og manglende informasjon, ofte under tidspress.¹⁰ I tillegg kan det være andre forhold som ligger til grunn for at det blir en usikker situasjon, som følelsen av at man må *gjøre noe*, press fra media eller fra andre aktører (opinionen) for handling, eller mistillit eller usikkerhet i forhold til motpartens hensikter og mål. I en krisesituasjon blir det ofte lagt vekt på handlinger fremfor verbale ytringer som veiledende for motpartens intensjoner og kapasiteter.

De to situasjonene som her analyseres kan kategoriseres som kriser. Vesentlige nasjonale interesser stod på spill, altså henholdsvis tilgang til fiskeressursene i Fiskevernsonen og jurisdiksjonsmyndighet i denne samme sonen for Russland og Norge. De militære maktmidlene er involvert i situasjonene da Kystvakten er det middelet norske myndigheter bruker for å fremme sine interesser i denne sonen. Frykt for at den militære spenningen kan eskalere vil være innebygd i krisen. Hva angår det tredje kriteriet utspiller begge situasjonene seg i et slikt tidsrom at begge lands myndigheter raskt må ta stilling til hvordan de skal reagere på det andre lands aksjoner. Med dette utgangspunktet kan de to situasjonene dermed antas å være etablert som "kriser" i henhold til Kjølborgs definisjon.

Det sentrale problemet ledere står overfor når de skal håndtere en krise er avveiningen mellom å hevde sine egne interesser og å hindre opptrapping av konflikten. Når krisen har oppstått vil en part ha som mål både å hevde sine egne interesser og å hindre opptrapping. Samtidig vil det være nødvendig å forberede seg på en mulig opptrapping i tilfellet eskalering. Balansering av

¹⁰ Kjølborg, A. (1991): "Krisehåndtering", *Internasjonal Politikk* 49(1): 19-31, s. 19

disse interessene kan være vanskelig da forberedelser til opptrapping kan tolkes av motparten som en faktisk opptrapping.

I det en krisesituasjon har oppstått vil en aktør *tolke* aksjonen til sin motpart og *vurdere* dennes intensjoner og kapasiteter. Signalisering er et hovedmoment når det gjelder krisehåndtering. En part vil vurdere sine alternative handlemåter basert på de signaler motparten sender. Aktøren vil måtte ta stilling til dilemmaet mellom å trappe opp konflikten, dvs. nytte sterkere midler enn sin motpart, eller å gi seg, og derved risikere å tape ansikt overfor motparten. En rekke begrensinger legger bånd på aktørens alternative handlingsmåter, deriblant intern politisk støtte for bruk av (makt)midler, ressursene aktøren har til disposisjon, hvilken type atferd som er vanlig i en slik situasjon, forventet støtte fra allierte og det generelle bilaterale forholdet mellom de to partene.

Aktøren (A) vil ønske å velge en strategi som kan påvirke motparten (B) til å endre sin politikk til det (A) ønsker. Han vil også ønske en strategi som innebærer en mest mulig effektiv bruk av egne maktmidler. Hensikten ved valg av strategi vil være å påvirke aktør (B)s kost-nytte vurderinger, slik at det vil bli for politisk kostbart for aktør (B) å eskalere. Det vil være hensiktsmessig for aktør (A) å forsøke å overføre det vanskelige valget mellom å beskytte sine interesser og å eskalere konflikten til aktør (B). Den strategien aktør (A) velger vil bestå av både dennes faktiske handlinger, og av den signaleffekten reaksjonen sender til aktør (B).

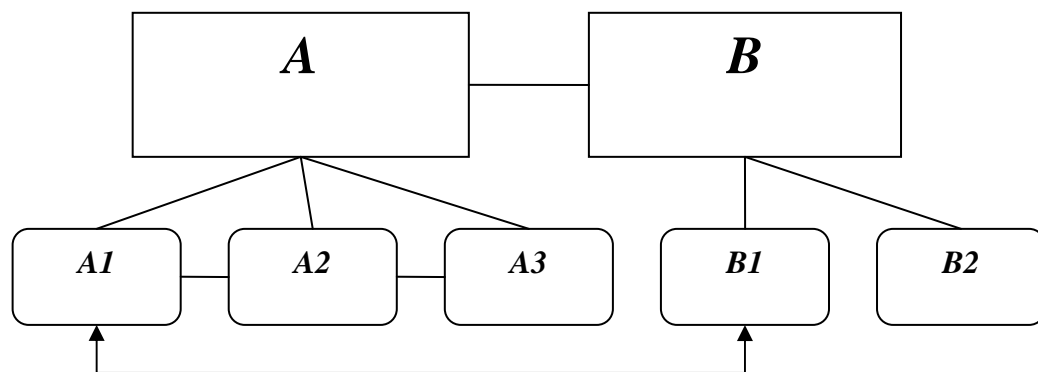
Krisehåndteringsteori er altså en rasjonell aktør-modell som baserer seg på at aktørene (A) og (B) gjør velkalkulerte valg i lys av situasjonen og de aksjoner eller reaksjoner motparten har initiert. I analysen av Russland kan det imidlertid være nyttig å supplere dette tradisjonelle utgangspunktet. Krisehåndteringsteori er ikke fullkommen når man analyserer en aktør som Russland, som i mange sammenhenger ikke oppfattes som en rasjonell aktør i den internasjonale sfæren. Dette fordi mange ulike aktører påvirker en stats utenrikspolitikk. "Nested-games"-perspektivet kaster lys over de indre mekanismer i et land som bidrar til at en aktør kan gjøre valg som på overflaten virker irrasjonelle. Dersom man graver litt dypere i de ulike spillene, vil man se at i lys av disse er den tilsynelatende irrasjonelle handlingen likevel rasjonell.

1.4.2 "Nested games"-perspektivet

I sin bok "Nested Games" har George Tsebelis utviklet en modell for å inkludere kulturelle og historisk betingede faktorer i rasjonell aktørteori.¹¹ Han fremholder at en aktør som gjør et ikke-rasjonelt valg blir oppfattet slik kun av den analytiker som ikke er klar over alle de ulike spillene aktøren tar del i. En aktørs tilsynelatende "irrasjonelle" handling i et *basisspill*, er for denne aktøren rasjonelt fordi han deltar i ulike *subspill* som påvirker hans handlemåte. At en russisk fisker skulle stikke av fra den norske Kystvakten med to inspektører som gisler kan virke som en irrasjonell handling. En nærmere analyse av ulike spill i det russiske fiskerikompleksets belyser imidlertid hvorfor en slik handlemåte (for ham) er rasjonell.

Modellen under viser hvordan aktørene i et spill eksempelvis forholder seg til hverandre.

¹¹ Tsebelis, G. (1990): *Nested games. Rational Choice in Comparative Politics*, University of California Press

Figur 1.1 *Nested games modell*

Dersom basisspillet i figur 1 består av relasjonene mellom landene A og B vil aktør As interesser bli formulert gjennom subspillene han deltar i med aktørene A1, A2 og A3. Interessene til aktør B vil være formulert av subspillene han fører med aktørene B1 og B2. Eksempelvis, som figuren viser, vil aktørene A1 og B1, la oss si de er i den samme bransjen i de to landene A og B, kunne ha koordinert sitt ståsted i et subspill som har foregått før eller mens disse også er engasjert i subspillene med henholdsvis aktørene A og B. Aktørene i subspillet påvirker landets handlemåte, samtidig som landets myndigheter må ta hensyn til aktørenes interesser når de vurderer sine alternative handlemåter. Modellen viser at alle aktørene, det være seg på nivåene subspill eller basisspill, aktivt eller passivt vil ha en innvirkning på utfallet av basisspillet mellom aktør/land A og B. Dette spillet kan brukes for å illustrere hvilke av aktørene som har vunnet frem med sine meninger og hvorfor disse stemmene fikk gehør hos beslutningstakerne.

1.5 Rapportens oppbygning

Rapporten vil først analysere de aktører i det russiske fiskerikomplekset som har gjort seg gjeldende i disse krisene, samt forholdet disse imellom. Videre vil hver av de to krisene bli analysert med henholdsvis "nested-games"-perspektivet, der subspillene vil bli analysert, og ved hjelp av krisehåndteringsteori, for å skissere dynamikken i en krise og de handlemåter russiske myndigheter har valgt og/eller forkastet i de to situasjonene. Hvilke faktorer som har vært utslagsgivende i forhold til valg om bruk av militær makt vil bli tillagt særskilt vekt. Avslutningsvis vil analysen konkludere at det russiske fiskerikomplekset er meget uforutsigbart, og at det fremdeles finnes krefter innad i komplekset som tar til tale for en konfronterende linje overfor Norges jurisdiksjonshåndhevelse i Fiskevernsonen. En liten maktforskyvning på russisk side kan føre til at Russland sterkere vil hevde sine økonomiske interesser i Fiskevernsonen.

I den videre analysen vil benevnelsen Nordområdene omfatte Barentshavet og havområdene rundt Svalbard. Det må fremheves at bildet tegnet i denne rapporten er det russiske fiskerikomplekset slik det fremstod pr. mars 2006.

2 AKTØRER OG AKTØRRELASJONER

2.1 Aktørene i basisspillet

2.1.1 Russland

Russiske myndigheter har en tendens til å se ulike saker som deler av en større sammenheng. For russisk side er spørsmålene omkring Svalbard, Fiskevernsonen og delelinjen en del av et større hele, og de kopler stadig sammen ulike deler av sin politikk i nord for å oppnå konsesjoner på ett eller flere felt. Russlands politikk overfor Svalbard og de omkringliggende farvann har ikke vært klart formulert etter Sovjetunionens fall. Russland har opprettholdt en redusert tilstedeværelse på Svalbard, i stor grad fordi russiske myndigheter fremdeles tillegger Svalbard strategisk viktighet. Denne består i hovedsak av at russiske myndigheter er opptatt av å opprettholde øygruppens demilitariserte status.

Russisk side oppfatter også Norges handlinger i nordområdene som en del av en overordnet politikk. Mye av retorikken i det russiske offentlige rom har i de siste årene dreid seg om Norges forsøk på å utelukke Russland fra hele "Svalbardområdet", inkludert Fiskevernsonen.¹² Flere faktorer blir trukket frem som bevis for denne tendensen, herunder at Globus-II radaren i Vardø og radarer på Svalbard hevdes å være deler av det amerikanske missilforsvarssystemet¹³, at Norge strammer inn på miljølovgivningen på Svalbard for slik å forsøke å "tvinge russerne bort"¹⁴ og at norsk kystvakt diskriminerer russiske fiskere i Barentshavet ved å trakassere disse med stadige inspeksjoner. Det at Norge ikke lenger opprettholder noen av de selvpålagte restriksjoner på militær aktivitet i Finnmark, som var en unilateralt forsøk på å unngå uønsket spenning i nordområdene, har russiske kommentatorer også merket seg.

Relativt sett er det russisk side som tar opp brorparten av fisken i Fiskevernsonen. Dette betyr at dersom det norske regimet i Fiskevernsonen skulle bli utfordret, deri også den gunstige posisjonen norske og russiske fiskere har i forhold tredjeland, ville den russiske part ha mye å tape. Dette kan være grunnen til at russiske observatører, trass i kritikk av det norske regimet, sjelden skisserer hva slags regime de mener burde erstatte det norske. Det kan heller virke som

¹² Deriblant Fetisov, A.: "Osobennosti Vojenno-Morskoj Rybaliki" *Russkij Kur'er* No. 078, 31.10.2005 og Smirnov, V.: "Brakon'ery na strasje rossijskikh interesov", *Novye Izvestija* No. 075, 27.04.2001

¹³ Rositsj, P.: "Ryba, ugol' i "zvjazdnye bojny". Pretenzii Rossij i Norvegij ves'ma raznoobrazny" *Vremja Novostei* 19.06.2001

¹⁴ Jørgensen, J. H.: "Ønsker Norge å presse Russland bort fra Svalbard?" *Aftenposten* 04.01.2004

om de ønsker et fortsatt norsk regime, men med større hensyntaken til russiske interesser.¹⁵

2.1.2 Norge

Norge har et ønske om å behandle de ulike sakene på den bilaterale agendaen enkeltvis, derfor ser de også spørsmålet om Fiskevernsonen som avgrenset fra de øvrige spørsmål. Norske synspunkt er imidlertid ikke tema for denne analysen, ei heller hvordan Norges interesser blir formulert. Denne analysen tar for seg prosessen som foregår på *russisk* side, og for analysens formål er den norske aktøren kun en statisk aktør som spiller opp til russiske re- eller motaksjoner. Det er også kun aktører i subspillene på russisk side som vil bli beskrevet.

2.2 Aktørene i subspillene

Et av Winston Churchills mange berømte sitater beskriver russisk politikk som et bikkjeslagsmål under et teppe. Beskrivelsen er også treffende hva angår utformingen av russisk fiskeripolitikk. Det kan være vanskelig å identifisere både hvem som deltar i slagsmålet/politikkutformingen, hvilke interesser de ulike aktørene har, hvordan aktørene hevder sine interesser, og hvordan aktørene forholder seg til hverandre.

Etter Sovjetunionens fall har fiskerikomplekset, på lik linje med mange sektorer innenfor det russiske statsapparatet, i stor grad vært preget av maktkamp mellom føderale og regionale styresmakter, korrupsjon og interessekonflikter mellom de ulike aktørene. Begrepet *fiskerikomplekset* brukes for å understreke det faktum at mange av de prosesser som gjaldt for politikkutforming under sovjettiden, fremdeles gjør seg gjeldende. Det sovjetiske politiske systemet var kjennetegnet av ulike *komplekser*; vertikalt integrerte sammensetninger av ulike aktører som samarbeidet nært om utforming eller utøving av politikk på et felt.¹⁶ Det mest omfattende av disse var det militær-industrielle komplekset.

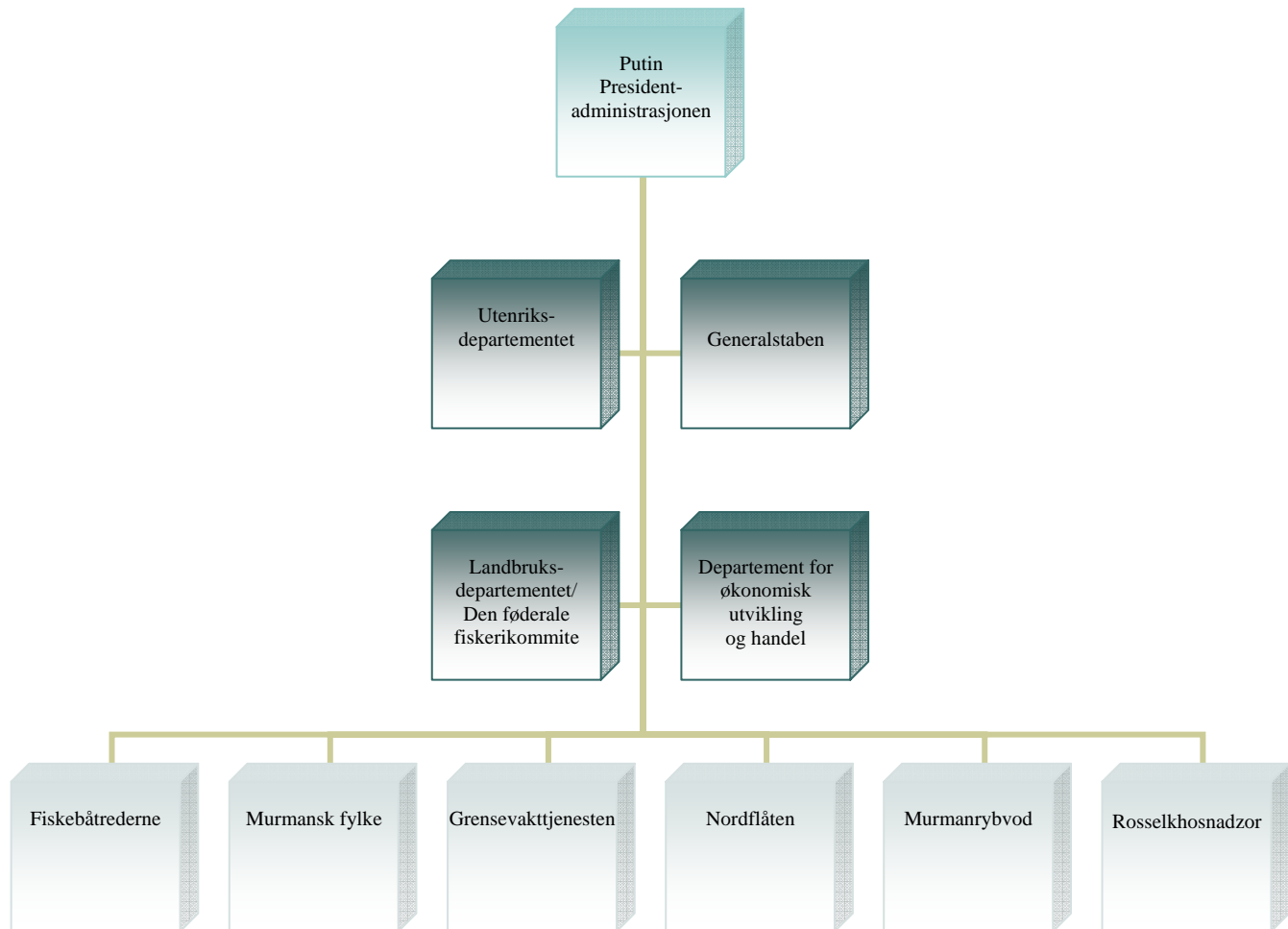
Disse kompleksene bar preg av at aktørene innenfor komplekset i stor grad hadde sammenfallende interesser, og at det var vanskelig, om ikke umulig, for utenforstående å få innpass i strukturene og påvirke den beslutningsprosessen som foregikk der. I russisk politikk i dag ser man fremdeles rester av disse "vanntette skottene" ved at organer som tilhører ulike komplekser fremdeles har problemer med å samarbeide.¹⁷ Subspillene som foregår innad i dette Fiskerikomplekset er interessante som analyseobjekter for å peke på aktørenes ulike eller sammenfallende interesser i forhold til et norsk kontrollregime i Fiskevernsonen. Det eksisterer innad i komplekset ulike oppfatninger av hvordan det norske forvaltningsregimet skal håndteres, både prinsipielt og i det daglige samarbeidet. Aktørene som her skal analyseres er Presidentadministrasjonen, Utenriksdepartementet, Departementet for økonomisk utvikling, Generalstaben, Den statlige fiskerikomité, Fiskeriavdelingen i Landbruksdepartementet, Fiskeridirektoratet, de regionale kontrollmyndigheter, Den føderale grensevaktstyrke, Murmansk fylke, Nordflåten og til sist fiskebåtrederne. Det er forholdene disse aktørene

¹⁵ Jørgensen, J. H. (2003): Svalbard og Fiskevernsonen: Russiske persepsjoner etter den kalde krigen, *FNI Report* 13/2003 Lysaker s. 56

¹⁶ Hønneland, G.: "Hvorfor gjør ikke russerne noe med det? *Aftenposten* 13.02.2006

¹⁷ Hønneland, G. (2006): "Samarbeidet med Russland – erfaringer og utgangspunkt" *Ottar Tromsø* nr. 260

imellom denne rapporten vil belyse. Under følger en modell over hvorledes de ulike aktørene på føderalt og regionalt nivå forholder seg til hverandre.

Figur 2.1 Oversikt aktører på føderalt (blå, grønne bokser) og regionalt (grå bokser) nivå

2.2.1 Føderale aktører – Putin og Presidentadministrasjonen

Et av hovedmålene for Putins utenrikspolitikk er Russlands økonomiske utvikling og vekst. Putin har innsett at uten en betydelig ressursbase for russisk økonomi vil landet aldri kunne gjenreises som en stormakt på den internasjonale arena. Ressursene i Barentshavet inngår som en viktig del av vekstgrunnlaget i russisk økonomi. I så måte bør man kunne forvente at Putin og hans administrasjon ønsker en ansvarlig ressursforvaltning i Barentshavet, sannsynligvis i samarbeid med Norge. I tillegg kan man forvente at tilgang til mest mulig av denne ressursbasen er viktig for Russlands øverste politiske ledelse.

Putin har tilsynelatende innsett at statsadministrasjonen i Russland er moden for modernisering. Den administrative reformen som ble innført i 2004 skulle få bukt med den ineffektivitet som preget det sovjetiske statsapparatet. Reformen har fått konsekvenser for fiskerikomplekset i struktur i større grad enn i politikk. Den har imidlertid ikke ført til en mer effektiv og transparent prosess i fiskerikomplekset.

2.2.2 Utenriksdepartementet - MID¹⁸

Departementet har hovedansvaret for forholdet til Norge og koordinerer russisk politikk i nord. Det finnes i departementet en tradisjon for diplomatisk løsning av bilaterale konflikter. Det russiske utenriksdepartementet er en av de etatene som fremdeles bærer preg av sovjetisk "null-sum"-tenking. En kan tenke seg at Utenriksdepartementet er opptatt av de overordnede linjene i russisk politikk heller enn eksempelvis vern av naturressurser i sonen. De kan se det som viktigere å ha tilgang til Fiskevernsonen enn å sørge for en bærekraftig utvikling av de marine ressursene i Barentshavet. Signalene MID sender tyder imidlertid på at de ønsker et godt forhold til Norge og andre aktører i sonen, med liten eller ingen fare for militær konfrontasjon.

2.2.3 Forsvarsdepartementet/ Generalstaben

Forsvarsdepartementet har i denne sammenheng ikke blitt analysert, da sakene i stor grad ble håndtert av Utenriksdepartementet. De fagmilitære derimot, i dette tilfellet representert ved Generalstaben, kan man tenke seg har egne interesser i disse sakene. Russlands militære ledelse har måttet innfinne seg med en stadig voksende økonomisk virksomhet i det som tidligere var, og fremdeles er, det primære operasjonsområdet for Russlands største sjøbaserte strategiske styrker. Områdets strategiske viktighet er ikke lenger hva det var. Mange eldre offiserer, en del pensjonerte, tar stadig til orde for at det er nødvendig å bruke Russlands militære midler mer aktivt for å beskytte landets nasjonale interesser i nord.¹⁹ Det er ingen grunn til å anta at de øverste russiske militære lederne skulle ønske seg en militær konflikt med et NATO-land. Generalstaben har interesse av at operasjonsområdet preges av ro og ordnede former heller enn kanonbåt-diplomati. Likevel ønsker Generalstaben, i likhet med Nordflåten, at sistnevnte skal kunne bevare og styrke sin rolle som den fremste garantist for landets nasjonale sikkerhet. Dersom dette skulle innebære sikring av russiske trålere mot norske myndigheters jurisdiksjonshåndhevelse, kan dette være en ny vri på det russiske nasjonale sikkerhetskonseptet. Et visst konfliktpotensial eller -nivå i nord ville sikre fremtidige driftsmidler for det russiske forsvaret.

2.2.4 Departementet for økonomisk utvikling og handel

Dette departementet har i stor grad vært hovedinstrumentet for Putins reform av russisk økonomi, og sammen forsøker de å oppnå liberalisering av de fleste næringer. Departementet entret fiskeriarenaen i 1999 med forslag om å auksjonere bort fiskekvoter. Fiskerinæringen var, og er fremdeles, blant de mest ineffektive og korrupte næringer i Russland, og ideen var at markedskrefter i næringen skulle få bukt med korrupsjon og overfiske.²⁰ Dette økte imidlertid motsetningene innad i departementene og førte til storkapitalens inntog i fiskerinæringen, uten at man fikk bukt med verken korrupsjon eller overfisket. Auksjoneringen av kvoter ble derfor kun praktisert i perioden 2001-2003. Departementets innblanding i kvotesystemet førte til en større grad av frustrasjon hos russiske fiskere.

¹⁸ MID = Ministerstvo Inostrannikh Djel' (Ministeriet for Utenlandssaker)

¹⁹ Synet er uttrykket i bl.a. Aleksandrov, A.: "Natsijonalnij Interes. Kto zasjiti promysel?" *Rossiiskie Vesti* No 038 26.10.2005 og i Smolovskij, A.: "Arhipelag Shpitsbergen i Bjesopasnost' Rossii" *Morskoj Sbornik* 01.06.2000

²⁰ Rutledal, T. (2005): "Konflikt og Konsensus. Samarbeid i den blanda norsk-russiske fiskerikommisjon 1975-2005" Masteroppgave i historie, Universitetet i Bergen

2.2.5 Den statlige fiskerikomité

Som Geir Hønneland skriver i Aftenposten 16.02.06 var det russiske fiskerikomplekset før Sovjetunionens fall preget av stor flyt av personer mellom kontrollmyndigheter, andre regulerende aktører og næringen.²¹ Da dette komplekset ble ”frosset” ved Sovjetunionens fall var det mer eller mindre tilfeldig hvem som satt i hvilke stillinger. Konsekvensene var at det ble vanskelig å identifisere interessene og målsetningene til de ulike aktørene, og at noen personer klarte å berike seg på bekostning av andre som ikke var like heldige med stillingen de satt i i 1991. De administrative reformene på 90-tallet innebar at Fiskeridepartementet ble underlagt et nytt Landbruksdepartement og at en føderal fiskerikomité, *Goskomrybolovstvo*, ble opprettet. Komiteen var ansvarlig for både utforming og utøving av den føderale fiskeripolitikken. Den hadde meget sterke bånd til fiskerinæringen, spesielt i Murmansk. Komiteen har hatt som fanesak å ivareta en sterk russisk fiskerinæring i regionen, og har virket som et talerør for næringen. Dette innebærer at den har støttet fortsatte subsidier til fiskerne, og ønsket å beskytte disse mot det som oppfattes som urettmessig norsk jurisdiksjon i Fiskevernsonen. Komiteens leder har høylytt protestert mot Norges rett til jurisdiksjonshåndhevelse i sonen. I løpet av 1990-tallet fikk komiteen gradvis mindre innflytelse over utformingen av fiskeripolitikken, og i 2004 ble komiteen oppløst og dens oppgaver fordelt mellom fiskeridirektoratet, fiskeriavdelingen i landbruksdepartementet og den statlige veterinærtjenesten.

2.2.6 Fiskeriavdelingen i Landbruksdepartementet

Den administrative reformen av 2004 la opp til en tredeling av departementene. Et trimmet departement skulle ta seg av politikktutforming og lovgiving, en *sluzjba* (heretter: Tjeneste) skulle ha ansvaret for kontroll og tilsyn mens et *agenstvo* (heretter: Direktorat) skulle stå for iverksetting av politikken og være tjenesteytende. Den statlige fiskerikomiteens oppgaver ble derved fordelt på tre slike institusjoner.²² Reformen introduserte nye motsetninger innad i fiskerikomplekset, og videreførte og forsterket gamle motsetninger innad i dette samme komplekset. Det er nå Fiskeriavdelingen i det trimmede Landbruksdepartementet som står for den overordnede veiledning og utforming av fiskeripolitikken. Blant annet leder sjefen for denne avdelingen den russiske delegasjonen i møtene i Den blandede norsk-russiske fiskerikommisjonen.²³ Med basis i samarbeidet i kommisjonen virker det som om fiskeriavdelingen i departementet er genuint interessert i å få samarbeidet med Norge til å fungere. Avdelingen består imidlertid av personell som tidligere typisk ikke var en del av det ovennevnte fiskerikomplekset. Fiskeriloven som omsider er blitt vedtatt i Russland er ikke blitt omsatt i praksis, sannsynligvis fordi dette ville avhenge av de etater som fremdeles bærer preg av ”sovjetisk” tenking.

2.2.7 Fiskeridirektoratet

Direktoratet består i hovedsak av de samme personene som tidligere satt i Den statlige

²¹Hønneland, G.: ”Hvorfor gjør ikke russerne noe med det?” *Aftenposten* 13.02.06

²² Fiskeriavdelingen i landbruksdepartementet, Veterinærtjenesten og Fiskeridirektoratet.

²³ Makojedov ledet den russiske delegasjonen i Den blandede fiskerikommisjonen frem til høsten 2005, hvorpå en rådgiver i ministeriet overtok hans post. Det er en tydelig trend den siste tiden at Fiskeridirektoratet igjen får en sentral plass i de bilaterale organene

fiskerikomité, *Goskomrybolovstvo*.²⁴ Direktoratet har ansvaret for den daglige driften av fiskeripolitikken men har mistet kontrollfunksjonen til Veterinærtjenesten (*Rosselkhoz nadzor*).²⁵ Direktoratet har tidvis tatt i bruk nasjonalistisk retorikk for å få gjennomslag for sine holdninger. Dette gjelder særlig lederen for direktoratet, G. Iljasov, som er en mann av sterk mening og med en fortid som Tsjetsjenia-minister i Putins forrige regjering.²⁶ Direktoratet har tidvis vært krass i sin kritikk av Norges diskriminering overfor russiske trålere. Lederen for direktoratet har uttalt at de russiske fiskerne har blitt gisler ("zalozjniki") for den uavklarte juridiske problemstillingen mellom Norge og Russland.²⁷

Grunnen til at direktoratet, på lik linje med den tidligere komiteen, fremmer dette synet er at de ønsker aksept for russiske fiskeres rett til ressursene i sonen omkring Svalbard. Det er rasjonelt for disse å reagere kraftig når norske myndigheter slår hardt ned på forhold som etter deres syn ikke er brudd på internasjonale regelverk. Det er mulig at denne frustrasjonen gir seg utslag i det norske myndigheter ser på som direkte forsøk på å forkludre samarbeidsprosessen de to landene imellom. Direktoratet er ansvarlig for den daglige driften av russisk forvaltning, og det sitter på midler som kan nyttes for å hindre norsk jurisdiksjonshåndhevelse. Fiskeridirektoratet er en føderal støttespiller for fiskenæringen. Dette gjør sannsynligvis at rederiene føler de har ryggdekning for å spille et høyt spill i sine møter med norsk kystvakt, jfr "Elektron"-saken.

2.2.8 Regionale aktører – de regionale inspeksjonsmyndigheter

Den administrative reformen av 2004 har fått ringvirkninger også på regionalt nivå. Inspeksjonsmyndigheten på land og i de internasjonale farvann, som tidligere lå under Murmanrybovod,²⁸ ligger nå hos den føderale veterinærtjenesten, Rosselkhoz nadzor, også denne underlagt Landbruksdepartementet.²⁹ I noen grad består Rosselkhoz nadzor av de samme menneskene som tidligere var i Murmanrybovod. Enkelte hevder at begge disse etatene er meget korrupte. Eksempelvis ble lederen for Rosselkhoz nadzor i Murmansk, Pavel Dotsjanov, nylig dømt til 8 års ubetinget fengselsstraff for korrupsjon. Rosselkhoz nadzor har ved flere anledninger fått overlevert informasjon som inkriminerer et stort antall russiske fiskefartøy, uten at disse rettsforfølges i det russiske rettssystemet. Dette var tilfellet i forkant av hendelsene "Tsjernigov" og "Elektron", som før arrestasjonene hadde vært anmeldt til russiske myndigheter for kriminell aktivitet i Barentshavet.

²⁴ Lederen for det som i dag heter Fiskeridirektoratet fremdeles omtales i russisk media om lederen for Goskomrybolovstvo, selv om sistnevnte ikke lenger eksisterer.

²⁵ Den eneste kontrollfunksjonen Fiskeridirektoratet fremdeles har er satelittsporing.

²⁶ Han ble innsatt nettopp for å få bukt med den omfattende korrupsjonen som preget næringen. Rutledal, T (2005):

"Konflikt og Konsensus" Masteroppgave i historie, UiB

²⁷ Denne frasen er gjentatt av mange fiskere i Murmansk og i et antall artikler, blant annet i Pomortsjev, S.:

"Monitoring. Hezakonnyj Promysel Varjagov" *Voenna-Promyshlennyi Kur'er* No. 041, 02.11.2005

²⁸ Den regionale delen av den føderale fiskerikomité, Goskomrybolovstvo

²⁹ Det er den regionale delen av Rosselkhoz nadzor som står for den faktiske kontrollen i regionen. "Omforente tiltak for forbedring av regulerings- og kontrollsystemene i Barentshavet og Norskehavet", vedlegg til Protokoll fra Møtet i det Permanente Utvalg for Forvaltnings- og Kontrollspørsmål på Fiskerisektoren i Murmansk 3.-7. oktober 2005

2.2.9 Den føderale grensevaktjeneste (FPS)/ Russisk kystvakt

I forbindelse med overtakelsen av inspeksjonsmyndigheten i 1998 utspilte det seg en maktkamp mellom Grensevaktjenesten og Murmanrybvod. Inspeksjonsmyndigheten på russisk side er nå delt mellom Rosselkhnadzor, Murmanrybvod og Grensevaktjenesten. Førstnevnte er ansvarlig for inspeksjoner på land samt i internasjonale farvann, mens Den føderale grensevaktjenesten tar seg av inspeksjoner i den russiske økonomiske sone. Murmanrybvod ser ikke ut til å ha noen særlige inspeksjonsmyndighet igjen. Russisk kystvakt seiler i russisk økonomisk sone, men arbeidsfordelingen organene imellom er uklar og Kystvakten har i mange tilfeller også seilet i Fiskevernsonen. De russiske kontrollorganene bruker vanligvis fangstdagbøker og omlastingsdata som grunnlag for sin kontroll heller enn å gjennomføre fysisk kontroll på fiskefeltene, og informasjonen som tilflyter den norske siden er ofte mangelfull. Koordineringen mellom etatene er dårlig og det har vært stilt spørsmål ved disse aktørenes evne og vilje til å drive inspeksjon av fiskerinæringen i regionen.

Grensevaktjenesten/den russiske kystvakten ser sin primæroppgave i å beskytte Russlands grenser og sikkerhet. Det har vært stilt spørsmål ved tjenestens villighet til i det hele tatt å drive fiskeriinspeksjoner, da antall inspeksjoner sank etter at dette organet overtok inspeksjonsmyndigheten.³⁰ Forsker Jørgen Holten Jørgensen hevder at det er naturlig for Grensetjenesten å opptre som fiskernes beskytter heller enn kontrollør, da disse i henhold til russisk retorikk trenger beskyttelse mot norsk diskriminering.³¹ Det er tydelig at det delvis er grunnet dette organet at russisk kontroll fungerer så dårlig, noe som igjen får ringvirkninger for bilaterale forsøk med å holde overfisket under kontroll.

2.2.10 Murmansk Fylke

Guvernør Jurij Jevdokimov i Murmansk fylke har stadig tatt til orde for en mer offensiv russisk politikk i nord.³² Guvernøren har en klar interesse av at både fiskerinæringen og Nordflåten står sterkt i hans oblast, for slik å sikre fremtidig tilstrømning av både befolkning og midler fra Russlands sentrum. For å sikre dette må guvernøren også forsøke å fremme fiskernes sak, ettersom fiske tross alt er den viktigste næringsveien i fylket. Likevel har han uttalt at han tror bruk av militær makt i Svalbard-sonen ville være skjebnesvangert.³³ Guvernørens hovedmål synes å være å sikre sin region som en fredelig og velstående sted å bo for innbyggerne.

2.2.11 Nordflåten

Det er ikke uten konsekvens for Norges handlingsrom i nordområdene at Russlands største flåte har sin base i regionen. Nordflåtens nærvær i regionen er geostrategisk og historisk betinget ved kombinasjonen av isfri havn, fri adgang til Atlanterhavet og Polhavet, samt god rekkevidde for strategiske interkontinentale missiler, for kun å nevne noen av faktorene.³⁴ Flåtens sjøbaserte kjernevåpenkapasitet utgjør en viktig del av landets atomarsenal og oppfattes dessuten som

³⁰ Hønneland, G. (2004): *Russian Fisheries Management*, Leiden: Brill Academic Publishers, p. 140

³¹ Jørgensen, J. H. (2003): "Svalbard og Fiskevernsonen" *FNI Report 13/2003* Lysaker, p. 61

³² Jørgensen, J. H.: "Svalbard og Fiskevernsonen", p. 61

³³ Jevdokimov, J.: "Konflikt vokrug Shpitsbergena svjazan s geopolitikoј" *Izvestija* 31.10.2005

³⁴ Åtland, K. (2006) "Barentshavet som sikkerhetspolitisk arena" *Ottar* nr. 260

nøkkelen til Russlands status som stormakt.

Økt kommersiell virksomhet i operasjonsområdet i Barentshavet har imidlertid blitt uunngåelig, og flåten har blitt tvunget til å finne muligheter for å utnytte den nye situasjonen. Flåten kan sikre seg fremtidig finansiering gjennom å gjøre seg attraktiv som garantist for sikkerheten i området og som beskytter av Russlands økonomiske interesser. Sistnevnte er en uttalt sjømilitær målsetning, og stadig nye politikkområder blir definert inn under det meget vide og utnyttbare begrepet "nasjonale interesser". Det kan være et spørsmål om tid før fiskeriressursene, på lik linje med olje- og gassressursene i Barentshavet, blir avgjørende for nasjonal sikkerhet. Denne retorikken er allerede brukt av de som tar til orde for en strammere linje overfor Norge i Svalbardsonen.. Den russiske føderasjons maritime doktrine stipulerer at Russlands interesser skal opprettholdes ved bruk av de midler som står staten til disposisjon, og at disse interessene innebærer ressurser i russisk territorialfarvann og økonomisk sone, samt tilgang til internasjonale farvann som er regulert av internasjonale avtaler.³⁵ Liknende formuleringer finnes både i den militære doktrinen og den nasjonale sikkerhetsdoktrinen. Det er særlig den eldre garde av sovjetiske marineoffiserer som i russisk media har tatt til tale for at den russiske fiskeflåtens interesser bør beskyttes under marinens flagg.³⁶

2.2.12 Fiskebåtrederne

Utsiktene til å kunne tjene mye penger på overfiske kombinert med den lave sannsynligheten for å bli tatt i et lite utviklet russisk kontrollregime har gjort det attraktivt for russiske fiskere å fiske ulovlig i Barentshavet. Dette gjør at et mer effektivt kontrollregime i regi av Norge og Russland lite attraktivt. Liberalisering av næringen, som vil innebære mindre subsidier og støttetiltak til russiske fiskere er heller ikke ønskelig. I næringen er man mer opptatt av økonomisk vinning i nær fremtid enn av langsiktig og bærekraftig ressursforvaltning.

Rederiene engasjerer seg aktivt i storpolitikk. Villighet til å utfordre Norges jurisdiksjonsmyndighet i Fiskevernsonen ved å stikke av fra Kystvakten, slik "Elektron" gjorde, vitner om dette. Ved å etablere jurisdiksjonsspørsmålet i Fiskevernsonen som et som angår russisk nasjonal sikkerhet og suverenitet, har de tradisjonelle fiskeinteressene i Russland gjort det nærmest umulig for sentrale myndigheter å ignorere dem. Det er fremfor alt disse rederiene, sammen med sine kontakter i Fiskeridirektoratet, som forfekter en russisk konfrontasjonslinje overfor norske myndigheter. En sentral aktør er Den nordlige fiskeriunion, som består av 56 fiskeribedrifter med base i Murmansk. Lederen for denne unionen har uttalt seg kraftig mot Norges handlinger i Fiskevernsonen.

³⁵ *Morskaja Doktrina Rossiskoj Federatsij*, fra www.iss.niit.ru/doktrins/doktr03.htm

³⁶ Ljasjenko, A.: "Voenno-polititsjeskoe obozrenie. "Pristal'nyj vzgljad" otjagosjaet otnoshenia" *Krasnaia Zvezda* 12.11.2002, Solov'ev, V.: "Voienno-Morskoi Flot samoustranilsia ot bypolnena ekonomitsjeskikh zadatsj" *Nezavisimoe Voennoe Obozrenie* 03.11.2005

3 "TSJERNIGOV"-SAKEN

3.1 "Nested Games"-perspektivet

3.1.1 Basisspill – relasjoner mellom Norge og Russland

Fra midten av 1990-tallet begynte Norge en strengere jurisdiksjonshåndhevelse i Fiskevernsonen enn hva som tidligere hadde vært tilfelle. Den gang utspilte det seg en nokså dramatisk konflikt mellom Norge og Island om fiskerett og kvoter i Fiskevernsonen. Russland forholdt seg den gang passivt og ønsket ikke å ta side med Island, da Norge og Russland hadde relativt konvergente interesser i denne spliden. Russland var også tjent med at Norge opprettholdt et strikt regime for fiske i Barentshavet. Siden den gang har norske myndigheter straffet utenlandske fiskefartøyer dersom deres virksomhet i Fiskevernsonen har vært kriminell i henhold til norsk lov, bøtelagt dem og i visse instanser også arrestert dem og prøvd dem i det norske rettssystem, slik tilfellet var med et antall islandske båter i 1993.³⁷

Russiske inspeksjonsfartøyer hadde før 2001 også trappet opp sin inspeksjonsvirksomhet i Fiskevernsonen, som en reaksjon på at norske myndigheter med en hardere hånd hadde håndhevet norsk lov. Dette kan ha vært et resultat av nye russiske strategiske vurderinger, ettersom en ny russisk sjømilitær doktrine utkom i forkant av denne opptrappingen. Det var tydelig at russiske myndigheter ikke ville la norsk handlingsrom i Fiskevernsonen bli utvidet uten å beskytte egne interesser i sonen. Norges økte aktivitet førte til at Russland nøye fulgte norske handlinger i området.

I 2001 hadde det bilaterale fiskerisamarbeidet nådd et historisk lavmål. Et omfattende overfiske hadde i lengre tid preget Barentshavet. Tross i økt aktivitet fra russiske kontrollmyndigheter hadde kontrollen ikke blitt mer effektiv og det var mangel på utveksling av informasjon. Det formaliserte samarbeidet i Det permanente utvalget hadde fra starten i 1993 lidd under lav grad av samarbeidsvilje mellom de ulike interessene på russisk side.³⁸ Den russiske siden uttrykte også misnøye med kvotefastsettingen og hyppige arrestasjoner av russiske trålere i den norske økonomiske sonen.³⁹

Tråleren "Tsjernigovs" hadde i forkant av arrestasjonen vært anmeldt til russiske myndigheter en rekke ganger for ulovlig fiske, uten at russiske påtalemyndigheter tok affære. I lys av den grove kriminaliteten tråleren hadde gjort seg skyldig i, så norske myndigheter ingen annen utvei enn å ta tråleren i arrest. Russland hadde formulert sin vilje til å bekjempe denne type kriminalitet, men anerkjente ikke norsk rett til å ta russiske trålere i arrest i Fiskevernsonen, da dette ikke lå innenfor en vagt definert "lempelig håndhevelse". Hvilke tiltak russisk side ville ty til i en slik situasjon var uklart, grunnet de ulike interessene representert i det russiske

³⁷ Kristensen, Y. N. (2005): "Torsk, "pirater" og kalde granater. Striden mellom Norge og Island om Fiskevernsonen ved Svalbard 1993" *IFS Info* 6/05

³⁸ Det permanente utvalget for kontrollsaker ble opprettet som en arbeidsgruppe under Den blandede norsk-russiske fiskerikommisjonen i 1993. Den blandede kommisjonen hadde da allerede eksistert siden 1975.

³⁹ Hønneland, G. (2003): "Utfordringer i fiskerisamarbeidet med Russland", Notat til Nordområdeutvalget

fiskerikomplekset. Den videre analysen av subspillene som foregikk på russisk side vil belyse disse interne stridighetene. Figuren under viser de ulike aktørene som deltok i subspillene.

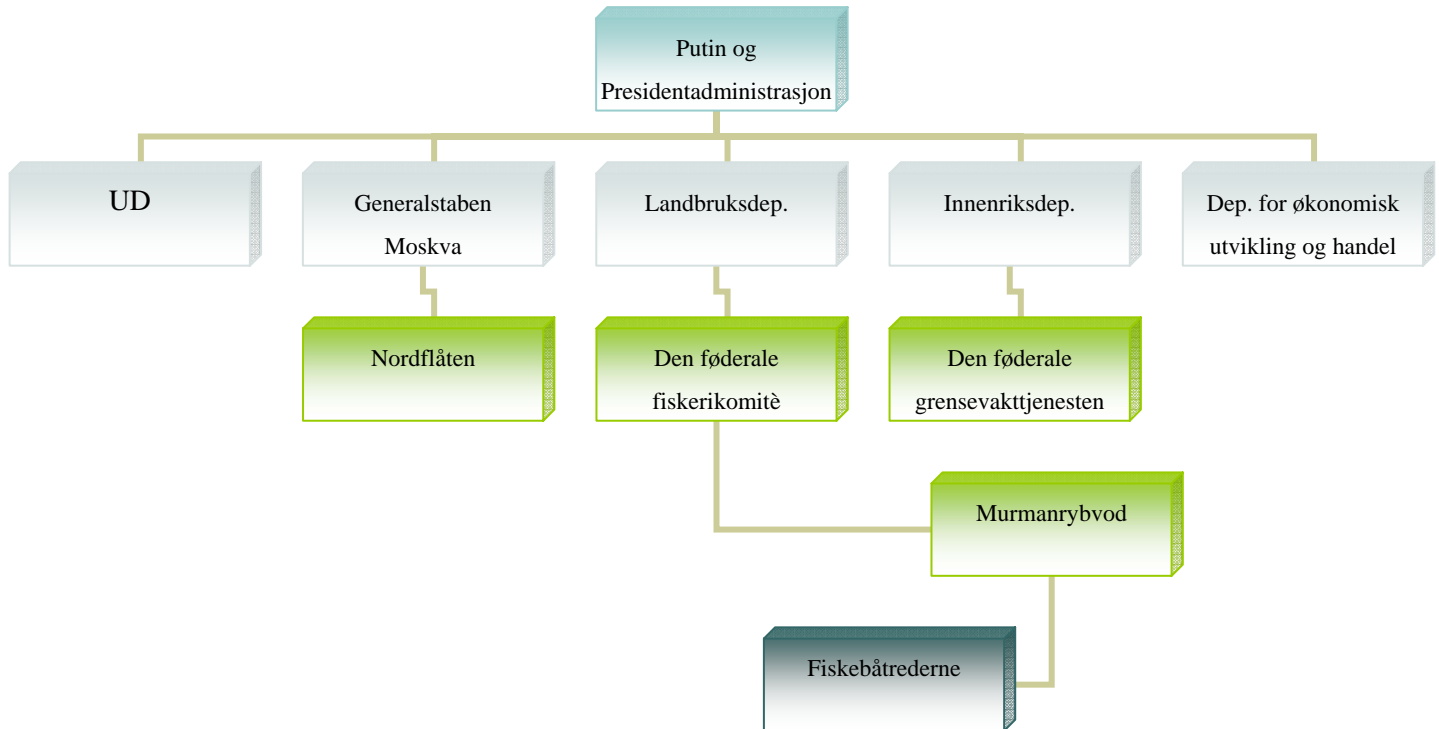

Figure 3.1 Aktører i fiskerikomplekset 2001. Figuren viser hvordan aktørene er relatert til hverandre organisatorisk, men ikke de ulike subspillene som foregår mellom de ulike aktørene.

3.1.2 Subspill på føderalt nivå

Fiskerikomplekset var i 2001 preget av føderal maktkamp mellom Putins administrasjon på den ene siden og andre føderale organer som Den statlige fiskerikomité på den annen side. Denne maktkampen hadde sitt utspring i at komitéen stadig ble fratatt deler av den myndighet den tidligere hadde over utforming og særlig håndheving og kontroll av russisk fiskeripolitikk. I tillegg var det i 2001 uenighet på føderalt nivå om den beste innfallsvinkelen for å håndtere de tallrike problemene i fiskerinæringen og mellom liberale og tradisjonelle nasjonalistiske tilnærminger til fiskeripolitikken.

Departementet for økonomisk utvikling og handel innførte en ny dimensjon til debatten ved å innføre auksjonering av kvoter. Denne loven møtte sterk motstand blant forkjemperne for bevaringen av en tradisjonell russisk fiskeindustri.⁴⁰ Fiskerikomitéen var svært misfornøyd med en mindre rolle i den avgjørende prosessen om fordeling av fiskekvoter. Innblanding av enda et departement i det allerede nokså folksomme fiskerikomplekset bidro til at situasjonen i 2001 var kaotisk hva angikk både utforming og utøving av russisk fiskeripolitikk.

I etterkant av ”Tsjernigov”-episoden manglet det ikke på krasse reaksjoner fra representanter for

⁴⁰ Borisova, J.: “Fishing Quotas put on auction bloc” *Moscow Times* 15.02.2001

Den statlige fiskerikomité. Komitéens leder, Jevgenij Nazdratenko, var tidlig ute med kritikk av den norske aksjonen: ”Hvis noen (Norge) ønsker å vise muskler vil vi svare med adekvate tiltak”.⁴¹

Komiteen og dennes formann så nytten av å spille på russiske nasjonale interesser og å omtale kvoteforhandlingene mellom Norge og Russland som en kamp mellom to stater. Slik retorikk er vanskelig for beslutningstakere å overse. I tillegg hadde mange fra det tradisjonelle sovjetiske fiskerikomplekset i 2001 sett seg lei på omstrukturering og justering av de ulike organene. Denne frustrasjon fikk utløp i høylytte protester da norske myndigheter tok seg den frihet å arrestere en russisk tråler. En kraftig reaksjon kom gjennom russisk UD i Moskva, der den norske ambassadøren fikk overlevert en protestnote fra russiske myndigheter. Denne fremhevet norske myndigheters manglende juridiske grunnlag for sine handlinger i internasjonal rett:

*(...) Tråleren drev fangst i farvann som tilhører Svalbard-øygruppen, hvis rettsregime er regulert av Svalbardtraktaten av 1920, men utenfor grensene der den nevnte traktat har gyldighet, det vil si der normene for internasjonal rett gjelder for det åpne hav.*⁴²

At UD overleverte en sterk protestnote mer eller mindre i samsvar med den tradisjonelle fiskerinæringens uttalte argumenter viser at de ulike delene av det russiske føderale komplekset var samstemte i sin reaksjon i 2001. Noen gikk lengre enn andre i sine uttalelser om hvordan man skulle håndtere situasjonen, men i det store og det hele var det en omforent russisk opinion om at den norske aksjonen lå utenfor det man kunne betrakte som lovfestet norsk jurisdiksjon. Et representativt bilde blir presentert av Vladimir Moskalenko, direktør for Murmansk polare forskningsinstitutt for fiskerinæringen:

*Sakens kjerne ligger i at dette verken er kontroll for å kontrollere bioressurser eller fiskevern, men retten til å jage russiske fiskere ut av alle havområder rundt Svalbard, også fra russiske soner når som helst. I hovedsak dreier dette seg om å terge Russland og gi fordeler til egne fiskere.*⁴³

3.1.3 Subspill på regionalt nivå

De to kontrollorganene Murmanrybvod og Den føderale grensevaktjenesten virket i 2001 lite effektive på hvert sitt felt. Arbeidet i Det permanente utvalget bar preg av at de to etatene ikke delte informasjon med hverandre. Norsk kystvakt hadde gjentatte ganger informert Murmanrybvod om russiske trålere som drev ulovlig fiske i Fiskevernsonen. Disse opplysningene hadde imidlertid ikke blitt fulgt opp på russisk side, og fartøyene (blant disse ”Tsjernigov”) fortsatte fisket uten inngripen fra russiske myndigheter. Dette skapte stor frustrasjon hos norsk kystvakt.

Grunnene til at Murmanrybvod og/eller Grensevaktjenesten ikke arresterte ”Tsjernigov” til tross for tilgang på bevis kan være mange. Mange mener at dette organet preges av korrupsjon

⁴¹ Tsjernjakov, P.: ”Nazdratenko ovjoet za rybu s norvezjtsami” *Nezavisimaja Gazeta* 29.05.2001

⁴² Tjønn, H.: ”Russerne trapper opp sitt nærvær på Svalbard” *Aftenposten* 01.11.2001

⁴³ Johansen, N.: ”Severnoje peremirie: Rossiiskikh rybakov bol’ sje ne budut arestovyvat’ na Shpitsbergene” *Isvestija* 30.05.2001

og ineffektivitet.⁴⁴ Dette kan innebære at aktøren Murmanrybvod motarbeider effektiviteten av norske inspeksjoner i sonen. Baktanken synes å være at det for russiske fiskere er bedre med ingen kontroll enn med norsk kontroll. I sin artikkel om en felles forvaltningsplan med Russland peker forsker Geir Hønneland på at ”bærekraftig utvikling” er et begrep som ikke står sterkt i russisk politisk tradisjon.⁴⁵ Russiske fiskere tenderer til å tenke mer på kortsiktig profitt enn i langsiktige baner. Å forvente at den samme retorikken skal kunne overbevise i Norge og Russland er å undervurdere det kulturelle gapet som karakteriserer de to naboland.

Kapteinen på ”Tsjernigov” og hans rederi mottok en bot på 500 000 NOK fra norske myndigheter.⁴⁶ Hendelsen fikk ringvirkninger for rederiet og for tråleren også etter at fartøyet var løslatt fra norsk forvaring. Det er nærliggende å tro at de private aktørene i fiskerinæringen i Murmansk reagerte kraftig på det inntrufne. Formannen i rederiet som eier ”Tsjernigov” uttalte:

Fiskerne er ikke imot å følge lover, de innretter seg alltid etter krav om gjennomføring av inspeksjoner. Men dersom vi har militære ved vår side går alt roligere for seg. I Sovjetperioden ledsaget de oss overalt på sjøen.⁴⁷

Uklar russisk lovgivning og ukoordinert kontroll gjør det vanskelig å drive fiskebutikk i Russland. I tillegg kommer norsk jurisdiksjon, som fra et russisk perspektiv har det formål å stikke kjepper i hjulene for russisk fiske. Ønsket om militær bistand kan være et resultat av det faktum at russiske fiskere føler seg fastlåst mellom norske og russiske myndigheter og rett og slett ikke vet hvordan de skal håndtere situasjonen.

Regionale representanter uttalte seg også i forbindelse med ”Severomorsk” og behovet for å beskytte russiske fiskere mot den norske kystvakten. Pavel Sazjinov, formann i Murmansk Duma, karakteriserte situasjonen slik:

Den norske kystvakten utnytter vårt lands midlertidige svake posisjon og krever at vi skal oppfylle fiskeriregler som er fastsatt unilateralt av Norge for Svalbardsonen. De arresterer trålerene våre, inspiserer dem meget grundig uten at vi anerkjenner deres rett til dette.⁴⁸

Det var gjerne de som ikke (lenger) har tilgang til de militære maktmidler, som mest høylytt forfektet nødvendigheten av russisk maktbruk mot norsk kystvakt i Fiskevernsonen. De virkelig tunge aktørene, som Presidentadministrasjonen, stod for en mer moderat linje. Dette betyr ikke at de godtok den norske tolkningen av Svalbardtraktaten, men at de godtok prinsippet om en lempelig håndhevelse av norsk lovgivning i Fiskevernsonen og at de ikke ønsker å bruke militære ressurser for å forsvare fiskeriinteresser. De som satt på maktmidlene promoterte heller en tilnærming som stod i stil med det generelt gode samarbeidsklimaet som tradisjonelt har eksistert mellom Norge og Russland. Den videre analysen vil imidlertid kaste lys over den svake

⁴⁴ Lederen for Murmanrybvod har også vært utropt til Murmansk’ 10.rikeste mann, neppe mulig kun på den inntekten det innbringer å jobbe som russisk statlig tjenestemann.

⁴⁵ Hønneland, G.: ”Felles Forvaltningsplan med Russland?” *Dagsavisen* 27.02.2006

⁴⁶ Pomortsjev, S.: ”Monitoring. Nezakonnyj Promysel Varjagov” *Voenna-Promyshlennyi Kur’er* No. 041, 02.11.2005

⁴⁷ Getmanskij, K.: ”Voennye Morjaki pomogyt Rybakam” *Izvestia* 24.06.2002

⁴⁸ *ibid.*

grunnen denne tilnærmingen kan gyngende på i en krisesituasjon.

3.2 Krisehåndteringsperspektivet

De interne spillene som foregikk på russisk side i forkant av og underveis i ”Tsjernigov”-episoden har blitt beskrevet i kaptittel 3.1. Den videre analysen består av *hypoteser* om hvilke alternative midler Russland kunne ha brukt for å oppnå sine mål i denne situasjonen. Noen av hypotesene kan virke mer eller mindre sannsynlige, men analysens formål er å *illustrere* de mulige handlingsalternativene russiske beslutningstakere har i det en slik krise oppstår.

3.2.1 Norske intensjoner og kapasiteter.

For å forstå Russlands reaksjon på den norske aksjonen må vi ta utgangspunkt i Russlands tolking av Norges intensjoner og kapasiteter. På russisk side hadde man observert en tendens til strengere å håndheve det norske regimet i Fiskevernsonen. Kan hende har man sett på Norge som en utfordrer som ønsket å føle seg frem til hvor langt man kunne gå før russisk side ville reagere. Slik hadde man fart fram med Island, og samme taktikken kunne også nyttes med Russland.

Norsk kystvakt sitter på betydelige midler i forhold til den russiske Grensevaktjenesten. Mens Kystvakten har en ambisjon om hele tiden å ha 2 fartøyer i Fiskevernsonen, ett av disse med helikopterkapasitet, så har den russiske grensevaktjenesten i Murmansk bare ett fartøy med meget begrenset tilgang på drivstoff.⁴⁹ Rosselkhozadzor, som er ansvarlig for inspeksjon i internasjonale farvann, har også begrensede midler. I så måte er Norges kapasiteter betydelig større i forhold til daglig kontroll av fiske. Nettopp dette er noe av grunnen til at Russland har godtatt det norskstyrte regimet i Fiskevernsonen de siste 15 årene. Dersom det skulle komme til en militær konfrontasjon vet imidlertid russisk side at de, tross sin begrensede tilgang på finansiering, disponerer i nærområdet 75-80% av den russiske marinens slagkraft, en militær kapasitet betydelig større enn den norske marinen.⁵⁰

I tillegg har man vurdert hvilke kapasiteter den norske Kystvakten eller Marinen vil ta i bruk for å forsvare sine interesser i Fiskevernsonen. For det første handler dette om trusselen norske militære fartøyer står ovenfor. Det vil være vanskelig for norske myndigheter å forsvare en offensiv operasjon mot en tråler dersom norske interesser ikke er direkte truet. Det vil ikke være nærliggende å tro at norsk side vil nytte *alle* militære midler for å beskytte sin rett til jurisdiksjonshåndhevelse. For beskyttelse av nærområdet er den norske Kystvakten betydelig mer skikket enn Nordflåten. Nordflåtens kapasiteter i stor grad rettet mot strategiske oppdrag heller enn å beskytte Russlands nærområde. Når alt kommer til alt dreier sammenligningen av de to sjømaktene seg om *mosj*’(makt) vs. *manjåvernost*’(evne til manøver), der russiske militærstrateger tradisjonelt har tillagt den førstnevnte faktor størst vekt og den norske marinens fordel ligger i den sistnevnte faktor.

⁴⁹ Den russiske grensevaktjenesten har fått tilført større midler siden de ble en del av FSB i 2003, og grensevakten i Murmansk vil i løpet av 2006 få tilført 3 nye fartøyer.

⁵⁰ “Northern Fleet to conduct major exercises in 2006” *Interfax* 16.mai 2006

3.2.2 Russlands alternative handlemåter

Et lands myndigheter disponerer ulike midler når de skal håndtere en krise. Deres politiske inngripen manifesteres på to måter: (1) ved å gi regler og retningslinjer for hvordan visse typer situasjoner skal håndteres dersom de materialiserer seg, eller (2) ved å ta konkrete beslutninger om atferd i den enkelte situasjon.⁵¹ En kombinasjon av de to vil være det som vanligvis forekommer. Den norske aksjonen mot "Tsjernigov" ble gjennomført såpass raskt at russisk side hadde liten tid til å mobilisere en potensiell motreaksjon. Det at reaksjonen kom sent kan også tyde på at de ikke var forberedt på en aksjon fra norsk side.

Når situasjonen engang var oppstått eksisterte flere alternative handlemåter for russiske myndigheter. For det første ville en situasjon der russisk tilgang på ressurser ble utfordret føre til at landets myndigheter følte de måtte *gjøre noe*. Russland som aspirerende stormakt kunne ikke observere at norske myndigheter tok for seg i form av myndighetsutøvelse i et disputert område uten å ta til motmæle. Spørsmålet var heller *når*, enn *om* en reaksjon skulle komme, og hvilken form denne reaksjonen skulle ta.

Selv om russiske myndigheter ikke hadde en beredskapsplan klar når denne situasjonen oppstod betyr ikke det at en slik potensiell situasjon ikke hadde blitt vurdert. En slik situasjon hadde vært forespeilet av flere i det russiske offentlige rom i forkant av denne hendelsen, da gjerne av de som argumenterte for at Russland måtte svare med den samme, om ikke en mer aggressiv, mynt dersom Norge skulle tøyne strikken i Fiskevernsonen.⁵² Disse var å finne blant de som motsatte seg fiskerisamarbeidet med Norge. Mange i den russiske fiskerieringen hadde i lengre tid følt seg trakassert av norsk kystvakt, og mente at man måtte reagere kraftig dersom Norge skulle ta seg friheter i forhold til russiske fiskeres rettigheter. I tillegg vitner den økte russiske aktiviteten i Fiskevernsonen om at russiske myndigheter så dette som et potensielt konfliktområde, der de to lands motstridende interesser kunne bli satt på spissen.

Et militært alternativ kan ha blitt vurdert av russiske myndigheter i det situasjonen oppstod. Tiden var knapp for å fatte en slik beslutning. Likevel, dersom en militær reaksjon skulle iverksettes, ville det mest naturlige være å ta i bruk Den føderale grensevakttjenesten for å komme den russiske tråleren til unnsetning. Man ville med en slik reaksjon signalisert at man ikke anerkjente Norges rett til å arrestere russiske trålere i Fiskevernsonen. I tillegg ville man demonstrert at Grensevakttjenesten var en pålitelig forsvarer av russiske interesser i Barentshavet.⁵³ Det eksisterte imidlertid ingen tidligere standard for en slik reaksjon, og hvilken reaksjon som ville komme fra norsk side dersom man ble forsøkt stoppet fra russisk side var uvisst.

I tillegg må man kunne anta at selv om russiske myndigheter anså sitt juridiske ståsted som det rette, er håndhevelsen av dette, på lik linje med den norske håndhevelsen, ikke hugget i stein i

⁵¹ Kjølberg, A.: Op.cit. p. 22

⁵² Smolovskij, A: Op.cit.

⁵³ Selv om det er de sivile kontrollmyndigheter (Rosselkhoznadzor) som har jurisdiksjon til å drive kontroll i internasjonale farvann har FPS (grensevaktstyrkene) også drevet oppsyn i fiskevernsonen ved flere anledninger.

juridiske statutter. Ettersom det er norsk lov som har blitt håndhevet lempelig i sonen i 29 år, ville russisk rett til intervensjon være enda mer uklar enn Norges rett til å sanksjonere tråleren. I vurderingen av bruk av militære midler i denne situasjonen har nødvendigvis også økonomiske argumenter veid tungt. Det var ikke uten grunn at drivstoffdebatten allerede hadde gått en stund, både for bruk av Grensevakttenestens og Nordflåtens fartøyer, da begges tilgang på midler var begrenset.

Vurderingen russiske myndigheter måtte gjøre er en der nasjonale interesser måtte vurderes opp mot villighet til å eskalere situasjonen. Dersom Russlands myndigheter vurderte interessene som stod på spill til å være nasjonale, og at disse for enhver pris måtte beskyttes, ville det være legitimt å initiere en slik eskalering av situasjonen. Å sende russiske kystvaktfartøyer i møte med norsk kystvakt ville innebære bruk av makt for å få kontroll over den russiske tråleren. Ettersom norske myndigheter så sin rett i å arrestere tråleren, er det lite sannsynlig at de ville funnet seg i en slik utvikling uten reaksjon. Ikke-bruken av dette middelet fra russisk side kan derved sees som en bevisst unngåelse av eskalering. Russisk side anså ikke interessene i Fiskevernsonen som viktige nok til å rettferdiggjøre bruk av militære maktmidler. Det er ikke uten grunn at russisk myndigheter og fiskere vanligvis finner seg i den norske håndhevelsen i Fiskevernsonen.

Det vil sannsynligvis ha vært enda vanskeligere å argumentere for å bruke Nordflåten til å håndtere situasjonen, selv om man ikke kan utelukke at alternativet har blitt vurdert. Dette ville innebære en enda kraftigere opptrapping enn bruk av kystvaktfartøyer. Å sende et marinefartøy fra den russiske flåten i møte med et norsk kystvaktfartøy ville være en offensiv handling som kunne skapt en forverret krise. En kan tenke seg at Generalstaben eller Nordflåtens stab kan ha støttet slike forslag, da dette ville utvide deres bruksområde i regionen. På den annen side kan det være at både Nordflåten, og også Grensevakten, har vært vare for å trekkes inn i en slik konflikt de ikke ser en ende på. I lys av debatten som har funnet sted om Nordflåtens fremtid i regionen, og finansiering av drivstoff, er det helt tydelig at ingen av de to har råd til en permanent opptrapping av en konflikt i nord som ville innebære konstant patruljering av Fiskevernsonen. Debatten om hvilke oppdrag Nordflåten i dag er rede til å løse belyser dette punktet.⁵⁴ Den utviklet seg ytterligere i etterkant av "Tsjernigov"-episoden, da arrestasjonen ble et argument for å bruke militære midler for å beskytte russiske økonomiske interesser i Barentshavet. Dette argumentet ble sjelden fremført før episoden med "Tsjernigov" inntraff.

Den motsatte strategien ville for Russland være å ikke foreta seg noe, men å la norsk kystvakt arrestere tråleren. Dette ville innebære aksept for synet at Norge har eksklusiv jurisdiksjonsrett i Fiskevernsonen, et brudd med de tradisjonelle innsigelser russisk side har kommet med.

3.2.3 Russlands valg av strategi

Den moderate middelvei i valget av strategi for russiske myndigheter var de rent diplomatiske sabler, som russiske myndigheter raslet kraftig med som en umiddelbar reaksjon på det

⁵⁴ Jfr. Solov'ev, V.: Op.cit.

inntrufne. Hovedgrunnen til denne reaksjonen var sannsynligvis nettopp det at det var en ny og mer aggressiv holdning fra norsk side som var uberettiget sett med russiske øyne. Derav meldte også behovet seg for å *gjøre noe*, og for å unngå eskalering måtte man da ty til diplomatiske midler. Det finnes imidlertid også et bredt spekter av slike, og de som ble valgt hellet mot det ”tyngre diplomatiske artilleri”.⁵⁵ Signaleffekten ved å nytte diplomatiske midler var at man ikke ønsket en eskalering av konflikten, men at man heller ikke ville la sine interesser bli tråkket på av motparten. I grunn er en diplomatisk reaksjon på en militær aksjon det som i krisehåndteringsteori vil bli karakterisert som en kapitulasjon, altså at man ikke beskytter sine interesser fordi man ikke ønsker den eskalering det vil innebære. I så måte velger den russiske siden med en slik strategi å ”gi seg” i krisen som har oppstått.

I første runde bestod altså den umiddelbare russiske reaksjonen i å vise tilbakeholdenhet på den militære fronten. I tillegg til protestnoten avlyste også Russland et forestående møte i Den blandede norsk-russiske fiskerikommisjon. Med dette kommuniserte russiske myndigheter at de ikke ville finne seg i slike aksjoner fra Norge, samtidig som de ikke ønsket å eskalere konflikten.

Den strategien som ble valgt av russiske myndigheter var altså ikke-konfronterende sett i et krisehåndteringsperspektiv. Det var i ord heller enn i handling Russland motsatte seg den norske aksjonen mot tråleren. Gjennom protestnoten, og avlysingen av møtene i de bilaterale foraene, drev russisk side ”face-saving” for at deres reaksjon ikke skulle fremstå som en ren kapitulasjon i møtet med norske myndigheter. Men den russiske reaksjonen endte ikke med dette. ”Tsjernigov” var en ”referansesak” på den bilaterale dagsorden i lang tid i etterkant. Inspeksjonene gjennomført av russiske offisielle fartøyer ble trappet kraftig opp i Fiskevernsonen, og mot sommeren 2001 var det stadig russiske inspeksjoner i sonen.

Litt over et år senere sendte Nordflåten en ubåtjager på oppdrag i Fiskevernsonen. Oppdraget denne hadde her var noe uklart. Leder for Den statlige fiskerikomitè, Nazdratenko, varslet at nå ville den russiske marine beskytte russiske trålere mot utenlandske fartøyer

*(..) Vi har fått nok av at man misbruker russiske fiskere. Jeg regner arresten av ”Tsjernigov” som svinete. Det er ikke nødvendig å vise muskler, inkludert militære, for våre er større. Hvis dere fortsetter liknende handlinger i møte med våre fiskere, vil det bli gitt ordre om å angripe deres militære fartøyer, og de sjømenn som havner i vannet vil ikke bli reddet.*⁵⁶

Det verserte rykter om hvorfor ubåtjageren ”Severomorsk” skulle til Fiskevernsonen. En pressemelding gikk ut til russiske informasjonsbyråer om at marinefartøyet gikk ut på forespørsel fra Den føderale fiskerikomitè.⁵⁷ Pressemeldingen ble imidlertid senere trukket tilbake, og i det ”Severomorsk” gikk ut meldte Nordflåtens stab at dette var en del av en rutinemessing og lenge planlagt øvelse.⁵⁸ Det russiske Utenriksdepartementet avkreftet også at

⁵⁵ Smirnov, V.: ”Brakon’ery na straszje rossijskikh interesov” *Novyje Izvestija* 27.04.2001

⁵⁶ Getmanskij, K.: Op.cit.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ www.regunum.ru/news/40316.html

Den føderale fiskerikomité skulle ha hatt noe å gjøre med jagerens ordre.⁵⁹ Mange hevdet imidlertid at ubåtjageren var der nettopp for å passe på russiske trålere, og at toktet var finansiert av Fiskerikomiteen. Ubåtjageren gjennomførte noen inspeksjoner mens den oppholdt seg i Fiskevernsonen, et noe uvanlig oppdrag for den russiske marinen. Kommentatorer la vekt på at dersom det var denne oppgaven ”Severomorsk” var der for å utføre hadde det vært betydelig billigere å sende Grensetjenestens fartøyer, heller enn å måtte sponse drivstoff til den 160 m lange ubåtjageren, en farkost som ikke er særlig godt egnet til å drive fiskeriinspeksjoner.

Egnet eller ikke, jagerens tilstedeværelse gjorde inntrykk på norske myndigheter. En ubåtjager fra den russiske Nordflåten går ikke ut på tokt uten at dette er godkjent høyt oppe i systemet, særlig hvis denne skal på tokt i Fiskevernsonen, som ikke er flåtens primære øvingsområde. Dette igjen betyr at noen i Generalstaben og sannsynligvis Forsvarsministeriet, kanskje også Presidentadministrasjonen, hadde gitt klarsignal for at denne øvelsen kunne finne sted. Signaleffekten var at ”Tsjernigov” ikke hadde gått i glemmeboken. Dersom russisk tilstedeværelse i Fiskevernsonen må til for at russiske trålere ikke skal bli anholdt vil det kunne gjennomføres. Hensikten med å sende dette signalet var, i henhold til krisehåndteringsteorien, å forsøke å påvirke den norske kost-nytte-vurderingen. Dersom en fremtidig arrestasjon av et russisk fartøy ville innebære at en 160 m lang ubåtjager ville blitt involvert, ville kost-nytte-vurderingen fortone seg noe annerledes for norske beslutningstakere. Signalet var at Nordflåten stod til disposisjon for å passe på de russiske fiskeres interesser. Deployeringen sendte også et strekt signal til hjemmeopinionen om at man ikke skulle føle seg truet. Dersom det ville føre til at Norge ville bli mindre aggressiv i sin håndhevelse var meldingen mottatt. Imidlertid kan signaleffekten russiske myndigheter oppnådde like godt ha vært at man en gang for alle demonstrerte den dårlige tilstanden både Kystvakten og Nordflåten befant seg i - mer egnede midler enn dette marinefartøyet fantes ikke for å drive fiskerioppsyn.

”Severomorsk” gikk ut på oppdrag over ett år etter oppbringelsen av ”Tsjernigov”. Dette gjorde det mulig for russiske myndigheter å argumentere for at de to episodene ikke hadde noe med hverandre å gjøre. På den annen side er det klart at de ønsket at Norge, som den annen part, skulle se de to hendelsene i sammenheng, for slik å ta hintet om hva som ville kunne skje i fremtiden.

Med bruken av dette middelet endret den russiske strategien seg nokså kraftig. Dette var en reaksjon man hadde hatt tid til å planlegge i lang tid, samtidig som signalet ikke var like eskalerende som dersom ubåtjageren hadde blitt sendt ut for å ”redde” ”Tsjernigov”. Kan hende var det nettopp derfor man valgte å bruke ubåtjageren fremfor et av Grensevaktjenestens fartøyer – signaleffekten var så mye større. Den russiske marinen kommer sine fiskere til unnsetning sent, men godt. Dette er sannsynligvis det signalet russiske myndigheter ønsket å kommunisere. Likevel er aksjonen med ”Severomorsk” det ultimate symbolet på den russiske militærmakten i nord – for stor og uegnet til slike oppdrag. Nordflåten er en strategisk styrke som er bygget opp for nærvær på alle verdens hav, såkalte ”blue water-operations”, og nærforsvar er denne styrken ikke dimensjonert for.

⁵⁹ Getmanskij, K.: Op. cit.

I ”Tsjernigov”-saken valgte Russland derved en krass diplomatisk handlemåte i det tråleren ble oppbrakt. Senere ønsket man å signalisere til Norge at Russland ikke ville finne seg i å bli trakassert av norsk kystvakt i nord, ved å sende en ubåtjager til Fiskevernsonen. Se tabell 3.1. for de mulige russiske handlemåtene under ”Tsjernigov”-krisen.

3.2.4 Hva kan ha påvirket Russlands valg av strategi?

Grunnene til at de radikale aktørene etter hvert vant frem med bruk av et militært fartøy i Fiskevernsonen kan være mange. For det første har det en viss betydning at det var første gang en russisk tråler ble tatt i arrest av norsk kystvakt. Det er naturlig at en kraftig reaksjon kommer når et annet lands myndigheter arresterer ens borgere på jurisdiksjonsgrunnlag man selv ikke anerkjenner.

For det andre må man se hendelsen i lys av det generelle samarbeidsforholdet mellom Norge og Russland på det gitte tidspunkt. Da dette forholdet til en viss grad var nede i en lavkonjunktur, kunne reaksjonen fra russisk side raskt ha vært enda sterkere, særlig dersom beslutningstakerne i Moskva hadde fulgt sin sovjetiske ryggmargsrefleks for null-sum-tenking. Den norske siden kan ikke ha vært sikker på hvordan russiske myndigheter ville reagere på en arrestasjon. Siden det ikke fantes noen presedens for slike situasjoner fra før av, må man ha vært forberedt på det verste. I lys av det som har preget den russiske debatten om politikk i Nordområdene, virker den umiddelbare reaksjonen rimelig tilbakeholden.

Videre er spørsmålet hvorfor militære midler ikke ble benyttet som en umiddelbar reaksjon. De radikale kreftene vant fram i kampen om beslutningstakernes oppmerksomhet om bruken av ”Severomorsk” i 2002, men hvorfor ikke mens krisen utspilte seg i 2001? Grunnene til dette kan være det fredfulle forholdet som preger relasjonene mellom Norge og Russland. Selv om man tidvis observerer en tilbakevending til kald krig-retorikk omkring Nordområdenes strategiske viktighet er det et godt stykke igjen til å ville utfordre nabostaten militært. En annen faktor kan være at det militære budsjettet hadde blitt endret. En tredje forklaring er at Russland i 2001 fremdeles ikke fokuserte på fiskeriressurser som et spørsmål om nasjonal sikkerhet. Debatten om hvorvidt militær doktrine kunne nyttes til å hevde interesser som ble utfordret under ”Tsjernigov”-krisen kom opp i Generalstaben i Moskva i etterkant av hendelsen. Debatten om nasjonal økonomisk sikkerhet og nytting av økonomiske virkemidler i staters utenrikspolitikk har først kommet opp de senere år, og i 2001 hadde den bare så vidt startet i Russland.

Hvorfor valgte man da å bruke militære midler et år etter at krisen fant sted? Reaksjonen som kom i etterkant kan ha vært et resultat av kraftig lobbyvirksomhet fra fiskerindustrien, eller mer direkte lobbyvirksomhet i form av finansiering fra Den statlige fiskerikomiteen. Pressemeldingen *Goskomrybolovstvo* utgav i forkant av toktet, før noen andre offentlige organer hadde kommentert saken, tyder på at denne aktøren i det minste har hatt *noe* med toktet å gjøre. Som tidligere nevnt kan det russiske forsvarrets vanskelige situasjon føre til en privatisering av dets tjenester. Nordflåten har eksempelvis utarbeidet en avtale for samarbeid med den statlige

giganten Gazprom om beskyttelse av oljeinstallasjoner i Barentshavet.⁶⁰ Dersom noen av disse kanalene kan hjelpe til å fremme en politikk eller hale i land et poeng russiske myndigheter selv ikke kan gå ut med direkte, kan denne kanalen vise seg et meget nyttig verktøy i statens utenrikspolitikk. Russiske beslutningstakere har muligens ikke så mye imot at norske myndigheter oppfatter det slik at det er den statlige fiskerikomiteen som har finansiert toktet. Ved å velge dette tidspunktet unngikk også russiske myndigheter en uheldig eskalering av situasjonen de selv ikke hadde råd til, verken politisk eller økonomisk.

En annen forklaring kan være, som uttalelsene fra Utenriksdepartementet tilsier, at dette faktisk var en planlagt øvelse som Fiskerikomiteen hadde fått nyss i og ønsket å utnytte til det fulle. Eventuelt kan sistnevnte av en eller annen grunn ha fått tilgang til dem som planla denne øvelsen for å få Nordflåten til å gjennomføre noen inspeksjoner for derved å signalisere nærvær i Fiskevernsonen.

Grunnen til at man valgte å bruke Nordflåten til å drive fiskerioppsyn kan ha vært at et tokt allerede var planlagt. En kilde i Nordflåtens stab opplyser at "Severmorsk" ble sendt ut på oppdrag etter avtale mellom Nordflåten og Grensetjenesten.⁶¹ Et fartøy fra Grensetjenesten ville imidlertid knapt skapt overskrifter. Et annet alternativ er at Nordflåten selv kan ha drevet lobbyvirksomhet for sin egen bruk i dette henseende, for å ikke bli marginalisert i forhold til den utviklingen som fant sted i området. Russiske myndigheter kan ha funnet ut, i samråd med Nordflåten eller andre, at det ville være nyttig å kommunisere overfor Norge at en lignende oppbringelse i fremtiden ville føre til sanksjoner fra russiske myndigheters side.

Strategien valgt av russiske myndigheter i håndteringen av "Tsjernigov" var sammensatt og bestod av flere stadier. Oppsummeringsmessig kan man si at de tradisjonelle fiskeriinteressene fikk sin sak talt gjennom det russiske Utenriksdepartementet, og sin sak demonstrert i etterkant med hjelp av ubåtjageren "Severomorsk".

⁶⁰ <http://www.gazprom.ru/eng/news/2005/03/15670.shtml>

⁶¹ www.regnum.ru/news/40316.html

Strategi	Fordeler	Ulemper	Signaler	Konsekvenser
- Militært alternativ: bruk av Grensevakttjenesten	<ul style="list-style-type: none"> - Demonstrerer ikke-aksept for norsk jurisdiksjon i Fiskevernsonen (FVS) - Tilfredsstiller russisk opinion 	<ul style="list-style-type: none"> - Risikerer en militær konfrontasjon - Russisk rett til håndhevelse av jurisdiksjon i FVS meget uklar 	<ul style="list-style-type: none"> - Signaliserer ikke-aksept, bryter med etablert norm - Setter ord bak handling i den juridiske spliden - Vil bruke militære midler for å beskytte russiske interesser i FVS 	<ul style="list-style-type: none"> - Russiske interesser ivaretas - Fare for militær eskalering av konflikten - Ikke-aksept for norsk "lempelig" håndhevelse i FVS
- Militært alternativ: bruk av Nordflåten	<ul style="list-style-type: none"> - Demonstrerer ikke-aksept for norsk jurisdiksjon i FVS - Tilfredsstiller russisk opinion - Overlegen militær styrke 	<ul style="list-style-type: none"> - Offensiv militær handling, vil sannsynlig medføre opptrapping også fra norsk side og/eller konfrontasjon - Mulig permanent opptrapping av spenningsnivået i regionen 	<ul style="list-style-type: none"> - Offensiv militær handling - Signaliserer ikke-aksept, bryter med etablert norm - Vil bruke militære midler for å beskytte russiske interesser i FVS 	<ul style="list-style-type: none"> - Russiske interesser ivaretas - Fare for militær eskalering av konflikten - Ikke-aksept for norsk "lempelig" håndhevelse i FVS
- Diplomatiske midler	<ul style="list-style-type: none"> - Unngå militær konfrontasjon - Etablere norm for diplomatisk løsning 	<ul style="list-style-type: none"> - Beskytter ikke russiske interesser i FVS, kan undergrave fremtidige krav 	<ul style="list-style-type: none"> - Ønsker ikke eskalering av konflikten, men aksepterer heller ikke norsk arrestasjon - Sivilisert samarbeidspartner 	<ul style="list-style-type: none"> - Godtar ikke at norsk jurisdiksjon innebærer rett til arrestasjon
- Passivitet	<ul style="list-style-type: none"> - Unngå militær konfrontasjon - Norge pådrar seg hele og fulle ansvar for fiskerikontroll - Stabilt forhold til Norge 	<ul style="list-style-type: none"> - Imøtekommer ikke protester som fremmes fra tradisjonelle russiske fiskeriinteresser - Beskytter ikke russiske interesser i FVS, kan undergrave fremtidige krav 	<ul style="list-style-type: none"> - Russland vil ikke lenger ha innsigelser mot norsk rett til jurisdiksjonshåndhevelse i FVS 	<ul style="list-style-type: none"> - Godtar at norsk jurisdiksjon innebærer rett til arrestasjon

Tabell 3.1. Oppsummering av mulige russiske handlemåter under "Tsjernigov"-saken 2001

4 ”ELEKTRON”-SAKEN

4.1 ”Nested Games”-perspektivet

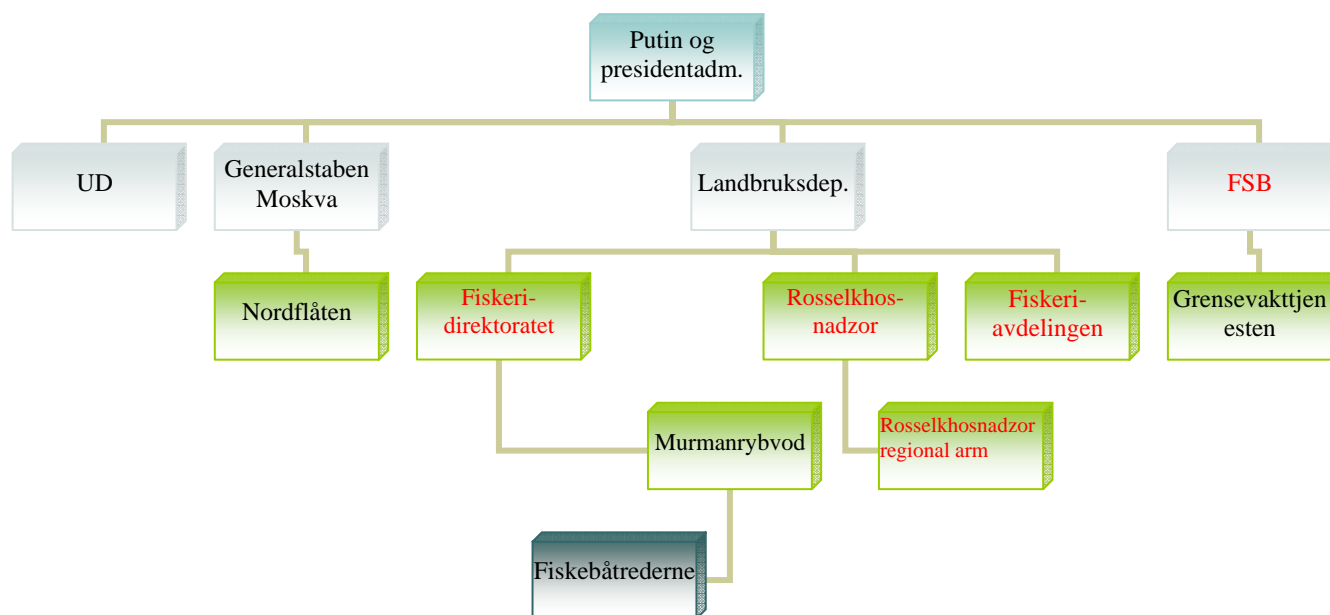
4.1.1 Basisspill- relasjoner mellom Norge og Russland

Det militære samarbeidet i nord hadde utviklet seg betraktelig i tiden som gikk mellom ”Tsjernigov” og ”Elektron”. Gjensidige flåtebesøk hadde blitt gjennomført, og de regionale kommandosentrene opprettet direkte kontakt for å håndtere slike situasjoner som ”Tsjernigov”. Dette hadde direkte konsekvenser for håndteringen av ”Elektron”, da de to landene var i konstant dialog. Slike forberedelser minker faren for at den ene partens handlinger kan mistolkes av den andre parten.

I tillegg hadde det bilaterale forholdet på olje- og gassområdet utviklet seg betraktelig i perioden 2001-2005. Arbeidet i Den blandede norsk-russiske fiskerikommisjonen var mellom 2001-2005 i stadig utvikling, og overfisket i Barentshavet var under en viss kontroll.⁶² På det institusjonelle nivået viste imidlertid den russiske siden fremdeles liten evne til initiativ og oppfølging av kontrollsamarbeidet. Kontrollen hadde derved ikke blitt mer effektiv til tross for et stort antall igangsatte tiltak.

Likevel var altså det bilaterale samarbeidet i 2005 inne i en god periode, og dette må sees som bakteppe for hendelsen i oktober 2005. ”Elektron”-saken er noe spesiell da det var en *privat* aktør som i første omgang satte krisen i gang ved å stikke av fra norsk kystvakt. Reaksjonene hadde ikke kommet fra russisk side da tråleren ble arrestert og startet sin ferd mot Tromsø. Det var da tråleren endret sin kurs, og det norske kystvaktfartøyet tok opp jakten på fartøyet, at den bilaterale krisen var et faktum. Spillene som her analyseres vil derfor være de reaksjoner og spill som settes i gang etter at tråleren endret kurs. Den videre analysen vil vise at det er systemiske årsaker til at reaksjonene fra de ulike aktørene er som de er, og til at subspillene spiller seg ut slik som de gjør. Figuren under viser de ulike subspillene i 2005.

⁶² Blant annet viser en studie Fiskeridirektoratet gjorde i 2004 at det russiske overfisket hadde gått ned det siste året: Likevel fortsatte et betydelig overfiske, estimert i denne samme studien til å ligge et sted mellom 70 000 og 100 000 tonn fisk i året: ”Statusrapport for 2004 – ”Russisk fiske av torsk/omlasting på havet” Rapport Fiskeridirektoratet og KV Nord. De siste estimater fra Fiskeridirektoratet vedholder et estimert overfiske i Barentshavet på ca. 100 000 tonn i året, med estimert verdi 1,5 milliarder kr. ”Overfiske for 1,5 milliarder” Nordlys, 24.03.2006

Figur 4.1. Aktører i fiskerikomplekset 2005. Feltene markert med rød tekst er de aktører som har blitt reorganisert eller er nye i fiskerikomplekset siden 2001. Sammenlign med Figur 3.1.

4.1.2 Subspill på føderalt nivå

Spillene som foregikk på det føderale nivået innad i fiskerikomplekset var i 2005 fremdeles preget av reformen fra 2004; det fantes videreførte motsetninger innad i komplekset. Russisk kontrollmyndighet og påtalemyndighet fungerte langt fra optimalt. Dette var en direkte forløper til at "Elektron" ble arrestert, da anmeldelser fra norsk til russisk kystvakt ikke hadde blitt fulgt opp.⁶³

På det føderale nivået var det først og fremst Fiskeridirektoratet som mest iherdig engasjerte seg i denne saken. Direktoratet ønsket å beskytte russiske fiskere mot norske styresmakter, og deres talsmenn karakteriserte trålerens handlinger som korrekte i situasjonen som oppstod. Direktoratets leder, Stanislav Iljasov, var opptatt av å fremstille tråleren som et offer for norsk maktmisbruk, en del av en større norsk kampanje for å tvinge russiske fiskere ut av Fiskevernsonen.⁶⁴ Han tok til orde for å sette granskningen av denne saken i forbindelse med potensiell bruk av maktmidler fra den russiske siden.⁶⁵ Han uttalte også at de konfliktene Norge i mange år hadde "stelt i stand" rundt Svalbard var "terrorisme og aggresjon".⁶⁶ Basert på hans uttalelser kan det like godt ha vært Fiskeridirektoratet som rederiet som stod bak kapteinens beslutning om å stikke av, for igjen å sette den omstridte sonen på den politiske agendaen i det bilaterale forholdet.

Nåværende og pensjonerte offiserer uttalte seg både i forkant av krisen og underveis om at en av

⁶³ "Russia, Norway coastguards agree on actions re trawler" *Itar-Tass Weekly news*, 18.10.2005

⁶⁴ "Traulerom "Elektron"zanjalas' genprokuratura" *Izvestiia* 24.10.2005

⁶⁵ Pomortsjev, S.: Op.cit.

⁶⁶ "To, shto bytvorjaet Norvegiia okolo Shpitsbergena, - eto terrorism i agressiia" *Regnum* 26.10.2005
www.regnum.ru/news/534858.html

flåtens oppgaver var å sikre russiske nasjonale økonomiske interesser til sjøs,⁶⁷ og at den underavdeling som tidligere eksisterte i marinen for det spesifikke formål å sikre russiske fiskefartøy, burde gjenopprettes.⁶⁸ I etterkant av krisen oppstod det en debatt innad i Generalstaben om flåtens nåværende rolle og om hvorvidt det fantes penger til å beskytte russiske fiskere, samt om et slikt arbeid kunne gå inn under definisjonene som ligger i den sjømilitære doktrinen.⁶⁹ Dette betyr at det sannsynligvis under krisen har vært argumentert for og imot å bruke Nordflåten for å beskytte den russiske fiskeflåten.

I denne episoden så man ikke en like klar enighet mellom den tradisjonelle fiskerinæringen og russisk UD som under "Tsjernigov". Uttalelser russisk UD gikk ut med under "Elektron"-saken var fokusert mot å avdramatisere situasjonen. Mens Fiskeridirektoratet var opptatt av å understreke konflikten som en permanent *juridisk* splid mellom de to land, fremstilte UD krisen som et *teknisk* problem som ville løses i nær fremtid. Denne tilnærmingen skyldes sannsynligvis det gode forholdet Norge og Russland hadde i denne perioden. Viljen til å løse konflikten vil da være mye større hos det primære diplomatiske organet, UD, enn dersom det bilaterale samarbeidet hadde vært nede i en bølgedal. Det må imidlertid fremheves at også den russiske utenriksministeren flerfoldige ganger presiserte at Russland ikke så den norske unilaterale jurisdiksjonshåndhevelsen som legitim.⁷⁰ UD's primæroppgave er å beskytte Russlands nasjonale interesser og det er bare innenfor rammer der disse er ivaretatt at man søker fredelige løsninger på bilaterale konflikter.

De som disponerte maktmidler på føderalt nivå førte en mer moderat linje enn de som ikke gjorde det. Både utenriksminister Sergej Lavrov og forsvarsminister Sergej Ivanov uttalte at Norge var i sin fulle rett til å inspisere, men ikke til å arrestere den russiske tråleren. Ivanov gikk så langt som å vise til at Russland kunne forsvare sine nasjonale interesser med hvilke midler som helst, altså en klar hentydning mot militære maktmidler:

Russlands forsvar til sjøs krever en innsats ikke bare fra MID, men også fra en rekke andre utøvende organer, inkludert maktmidler. (...) Sjømilitær virksomhet er i første rekke rettet mot å sikre landets nasjonale sikkerhetsinteresser⁷¹

Det var tydelig viktig for russiske myndigheter å påpeke at dette ikke var akseptabel oppførsel fra norsk side. Uenigheter eksisterte imidlertid blant aktørene på russisk side om hvordan konflikten skulle håndteres, samt hvordan samarbeidet videre skulle foregå. Fiskeriavdelingen i Landbruksdepartementet stilte seg mer på linje med UD enn Fiskeridirektoratet. Blant annet uttalte lederen for Fiskeriavdelingen Anatolij Makojedov at "Den oppfatningen at Norge

⁶⁷ Dette er en debatt som har blitt fornyet i etterkant av "Elektron" jfr. Kos'menko, S. & Shian, G. (2006): "Vojenno-Morskaja Ekonomika. BMF kak sredstvo obespečenija ekonomitsjeskikh interesov Rossii *Morskoi Sbornik* Januar 2006

⁶⁸ Solov'ev, V. Op.cit.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ O'Flynn, K.: "A flap over a Catch of Cod and 2 Norwegians" *Moscow Times* No. 3277 19.10.2005, og www.smi.ru/text/05/10/18/3961506.html

⁷¹ Solov'ev, J.: "Voiенno-Morskoi Flot samoustranilsia ot vypolnenia ekonomitsjeskikh zadatsj" *Nezavisimoe Vojennoje Obozrenie* 03.11.2005

forsøker å hive russiske fiskere ut av sonen er feilaktig.”⁷²

Han tilbakeviste derved hovedankepunktet til de som gikk inn for en konfronterende linje overfor Norge i Fiskevernsonen. Dette kan ha vært grunnet avdelingens stilling som den primære kanalen for det bilaterale fiskerisamarbeidet med Norge. I tillegg er det sannsynlig, ut fra de ulike aktørenes uttalelser, at Fiskeriavdelingen og Fiskeridirektoratet stod langt fra hverandre i synet på det bilaterale samarbeidet og norsk jurisdiksjonshåndhevelse i Fiskevernsonen. I så måte kom uenighetene innad i det russiske fiskerikomplekset bedre frem under ”Elektron”-krisen enn hva de gjorde under ”Tsjernigov”-krisen.

4.1.3 Subspill på regionalt nivå

De primære aktørene på det regionale nivået var de private rederiene, frontet av Fiskeriindustriens Union Nord, hvor rederiet som eiet ”Elektron”; Kors; inngikk. Unionens leder var i 2005 Gennadij Stepakhno, som tidligere ledet Den statlige fiskerikomité (se kapittel 2.5.5.). Han karakteriserte også under ”Elektron”-saken de norske handlingene som provoserende og urettmessige.⁷³ De private interessene i fiskernæringen var samstemte i at Norges handlinger var ulovlige, og fremstilte kapteinen på ”Elektron” som en helt. Generaldirektøren i rederiet, Andrej Losev, uttalte i etterkant:

*Jeg er sikker på at rømning bidro til å unngå arrest og tap av fartøyet. Dette var en felles beslutning jeg og kapteinen fattet. (...) Vi forstår at å arrestere båter og ilegge deres eiere og kapteiner bøter er et fint jaktbidrag til det norske budsjettet, men vi ønsker ikke å finansiere deres kystvakt.*⁷⁴

Det er tydelig at eieren av rederiet så Norges handlinger som urettmessige. Han mente den overordnede norske intensjonen bak disse handlingene var å ”ta” russiske fiskefartøyer, nærmest som jaktbytter. Det er sannsynlig at russiske fiskere hadde sett seg lei på de reformer som preget fiskerisektoren og som gjorde (og gjør) fiske til en komplisert foretagende i nordvest-Russland. Det er grunn til å anta at disse aktørene var motivert av rene økonomiske vurderinger heller enn russiske nasjonale interesser. For disse fremstod Norge som en syndebukk det var lett å peke på som den forklarende faktor for at livet for russiske fiskere var vanskelig.

Det ville være urimelig å utrope alle russiske fiskere til lovløse slyngler som driver ulovlig fiske. Stemmer fantes helt sikkert blant disse som ønsket seg en klare regler og prosedyrer for å drive fiske i Fiskevernsonen, for lettere å kunne innrette seg etter disse. Dette synet uttrykket blant annet sjefen i Fiskerikomitéen i Arkhangelsk fylke, Andrej Shirokikh:

Konflikten med ”Elektron” kan fremskynde en avgjørelse om de rettslige spørsmålene rundt fiskenæringen. Det burde rette regjeringens oppmerksomhet mot de uregulerte problemene med fiskenæringen i Fiskevernsonen. Arkhangelsk fylkesadministrasjon foreslo for Fiskeridirektoratet sammen med MID å opprette en ekspertgruppe som skulle gi anbefalinger til kapteiner som

⁷² ”Makoedov: ”Norvezhskie i Rossiiskie rybaki – siamskie Bliznetsi” www.regnum.ru/news/536261.html

⁷³ ”Severnyj Flot ne speshit na pomosj ”Elektrony” 18.10.2005 www.regnum.ru/news/529978.html

⁷⁴ Zorin, J.: ”Voina s Norvegiej otkladivaetsia” *Gazeta* No. 199, 20.10.2005

skulle arbeide i fiskevernsonen og fastsette fortegnelser for lovbrudd. Slik arbeid foregår allerede i Fiskeridirektoratet.⁷⁵

Både guvernøren i Murmansk fylke og lederen for fiskerikomiteen i Arkhangelsk mente at dette var problemer som måtte komme i regjeringens søkelys, og at de måtte løses innenfor rammen av Den blandede norsk-russiske fiskerikommisjonen.⁷⁶

Det var i 2005 skille mellom de som mente at dette var et problem som burde løses innenfor rammen av Den blandede fiskerikommisjonen (Murmansk fylkes guvernør, lederen for Fiskerikomiteen i Arkhangelsk, deler av Fiskeridirektoratet, noen i fiskenæringen) og de som mente at Russland burde nytte maktmidler for å forsvare sine suverene rettigheter i Fiskevernsonen (representanter for fiskerinæringen, deler av Fiskeridirektoratet, pensjonerte og tjenestegjørende offiserer).

Et unntak er Den føderale grensevakttjenesten som i 2005 mente at Norges handlinger ikke var i strid med internasjonal lov, og at kaptein Jarantsev ombord på ”Elektron” handlet ulovlig:

Situasjonen med Elektron skal ikke dramatiseres. Anholdelsen er ikke i strid (...) med internasjonal lov. Handlingene til den russiske kapteinen både under anholdelsen og i nøytrale farvann, kan ikke forklares med logiske argumenter. Kapteinen burde godtatt inspektørens krav. Elektron hadde gjentatte ganger blitt holdt igjen av russisk kystvakt for brudd på fiskeriloven. Norge anmeldte denne samme tråleren for regelbrudd i perioden mars-mai 2005.⁷⁷

De som disponerte maktmidlene var de som førte den mest moderate linjen. Vi ser her at de som til daglig samarbeidet med Norge om kontroll av fisket i Barentshavet hadde en annen oppfatning av situasjonen enn de som ble kontrollert. Denne holdningen kan være et resultat av interessekonfliktene som fant sted mellom denne aktøren og dens sivile samarbeidspartner Rosselkhozadzor. Det kunne også vært et resultat av at Grensevakttjenesten hadde et bedre og tettere samarbeidsforhold til norske myndigheter og et ønske om å få samarbeidet om kontroll i Barentshavet til å fungere bedre. Likevel viste heller ikke Grensevakttjenesten at de var villige til å følge opp ord med handling. Kontrollen de utførte i 2005 i russisk økonomisk sone var ineffektiv, på lik linje med det kontrollarbeidet som ble utført av de sivile kontrollmyndigheter i Murmansk.

Som vi ser av denne analysen var reaksjonene på ”Elektron” mer spredte enn under ”Tsjernigov”. En ting var imidlertid alle de russiske aktørene mer eller mindre enige om: at den juridisk uavklarte statusen til Fiskevernsonen er et betydelig problem for det daglige virket til russiske fiskere og for det bilaterale samarbeidsforholdet. En nylig innsatt norsk regjering kan ha vært bakgrunnen for at tråleren eller rederiet (eller noen andre i fiskerikomplekset) ønsket å kjenne på grensene for den nye regjeringens tålmodighet hva angikk tyvfiske i Fiskevernsonen.

⁷⁵ ”Konflikt s norvezhtsami uskorit reshenie pravovykh voprosov pybnoj otrasli”: glava komiteta po rybnomy khosjajstvu Arkhangelskoj Oblasti 02.12.2005 www.regnum.ru/news/551482.html

⁷⁶ Ibid. & Belusov, V: “Russia and Norway have equal rights to Fish in Barents Sea” *Itar-Tass Weekly News* 24.10.2005

⁷⁷ Sjef for Murmansk Grensevaktavdeling FSB, Generalmajor Viktor Gubenko i “Russia, Norway coastguards agree on actions re trawler” *Itar-Tass Weekly news*, 18.10.2005

Hvordan dette problemet skulle løses var det imidlertid større uenighet om blant de russiske aktørene. Og til tross for at visse deler av det russiske fiskerikomplekset viste seg mer samarbeidsvillige under ”Elektron”-saken enn det som tidligere hadde vært tilfelle, viste ingen av aktørene seg handlekraftige i form av konkrete tiltak for å komme overfisket til livs.

4.2 Krisehåndteringsperspektivet

Russiske myndigheter var rimelig klare i sin håndtering av situasjonen, til tross for at de mer krigshungrige aktørene fikk bred dekning i russisk media. Det dramatiske hendelsesforløpet fikk konsekvenser for hvordan situasjonen ble vurdert på russisk side. Russiske beslutningstakere måtte ta stilling til hva de skulle gjøre dersom Norge velger alternative handlemåter A, B eller C. Norge valgte å følge tråleren uten mer offensive tiltak, i henhold til norske kilder grunnet dårlig vær.⁷⁸ Russland måtte imidlertid være klar for at Norge kunne velge å stanse tråleren med makt, og ta stilling til hva man skulle gjøre i en slik situasjon. Dette betyr at Russlands krisehåndtering var mer komplisert i denne hendelsen enn under ”Tsjernigov”.

4.2.1 Norske intensjoner og kapasiteter

Det var på dette tidspunkt klart for russiske myndigheter at Norge hadde begynt å ta i bruk kraftigere midler for å beskytte forvaltningsregimet i Fiskevernsonen. Det var også klart for russiske myndigheter at dette regimet faktisk fungerte og ble overholdt i de fleste tilfellene der norske myndigheter inspiserte norske og utenlandske fartøyer. At forvaltningsregimet har fungert slik over en lengre periode kan ha ført til at russiske myndigheter denne gangen forstår de norske intensjoner dit hen at dette regimet vil opprettholdes og beskyttes om nødvendig.

De kapasitetene Norge hadde for å opprettholde dette regimet er de samme som tidligere. Norges handling under ”Elektron”-saken, og det at de ikke stanset den russiske tråleren med makt, forteller mye om hvilke midler norske myndigheter var villige til å ta i bruk for å opprettholde regimet. Norske myndigheter gikk derved langt i å unngå innblanding av rene militære styrker for å unngå en eskalering av konflikten. Dette har ikke gått ubemerket hen hos russiske beslutningstakere.

4.2.2 Russlands alternative handlemåter

I det ”Elektron” stakk av fra den norske Kystvakten måtte russiske myndigheter vurdere sine alternative handlemåter. Disse var avhengige av hvordan norske myndigheter ville forholde seg til den rømte tråleren. Hvis vi først tar utgangspunkt i at Norge *ikke* ville hindre tråleren, avspeiler to russiske alternativer seg. Det første alternativet ville være å la tråleren seile til russiske farvann, for der å rettsforfølge tråleren for de brudd mot russisk lov som er begått. Å følge en slik strategi ville holde russiske interesser i hevd. Russland ville derved ikke aktivt motsette seg norsk jurisdiksjonsmyndighet i Fiskevernsonen. Passivt ville de signalisert at de fant det rettmessig at forbryterne skulle stilles for en russisk, heller enn en norsk rett, og straffes i henhold til russisk lovgivning.

⁷⁸ Bakkeli, T., Johnsen, A.B.: ”Advarer politikerne etter ”Elektron”-planer, VG, 25.01.2006

Det andre alternativet kunne vært å gå ut i internasjonalt farvann og selv arrestere den russiske tråleren. Russlands juridiske ståsted ville da vært at sonen er å vurdere som internasjonalt farvann, og tråleren "Elektron" hadde også forbrutt seg mot russisk lov. Disse forbrytelsene mot russisk fiskerilovgivning kunne straffeforfølges i det russiske rettssystemet. En slik strategi inneholdt en risiko for at norske myndigheter (og militære styrker) kunne motsatt seg at russiske myndigheter alene tok tråleren i arrest. Man kunne risikert en konfrontasjon mellom militære fartøyer og en tråler - "Elektron" - i midten av det hele. En slik type aksjon hadde russiske myndigheter heller aldri gjennomført og et bruk av dette middelet hadde vært et radikalt brudd med tradisjonen for russisk aksept av norsk "lempelig håndhevelse" i Fiskevernsonen.

Det var vanskelig å argumentere militært for at de norske fartøyene representerer en reell trussel mot russiske nasjonale interesser. Dette kommer imidlertid an på hvordan man definerer disse nasjonale interessene. Dersom russisk fiske i Fiskevernsonen defineres som et spørsmål om nasjonal økonomisk sikkerhet, altså at landet ikke ville klare å brødfø seg dersom det ikke hadde tilgang til disse ressursene, ville det da være en offensiv eller defensiv operasjon? Om det hadde vært mer avgjørende ressurser som sto på spill (eksempelvis olje eller gass) ville konklusjonen blitt en annen? Fiskeressurser i et begrenset område av Barentshavet er imidlertid vanskeligere å selge som vitale russiske sikkerhetsinteresser.

Den russiske siden kunne likevel signalisert til den norske siden at den er beredt til å trappe opp konflikten skulle det være nødvendig. Nordflåten sendte en ubåtjager for å patruljere grensen til russisk territorialfarvann. Dette er vanlig prosedyre når et utenlandsk militært fartøy nærmer seg et annet lands territorialgrense. Samtidig sendte det igjen et nokså tydelig signal om at Russland var i beredskap dersom norske myndigheter skulle finne på en drastisk aksjon i siste øyeblikk. Ubåtjageren "Tver" hadde en betydelig kapasitet og rekkevidde sammenliknet med de norske kystvaktfartøyene.

Hvis vi heller tar utgangspunkt i at norske myndigheter ville hindre tråleren, tegner andre alternativer seg for russiske myndigheter.⁷⁹ Det første av disse alternativene hadde vært å la "Elektron" bli stanset uten å blande seg inn i den norske jurisdiksjonshåndhevelsen. Dette ville bety et brudd med det syn at Norge ikke har rett til å arrestere russiske trålere i Fiskevernsonen. En slik strategi hadde signalisert at den russiske siden anerkjente norsk unilateral jurisdiksjonshåndhevelse i området.

Det mer offensive alternativet hadde vært å hindre norske forsøk på å stanse "Elektron", for eksempel ved å gjennomføre en operasjon mot de norske kystvaktfartøyene som fulgte den russiske tråleren. Russland ville med en slik strategi hevdet sine interesser ved å demonstrere at landets myndigheter ikke anerkjente Norges jurisdiksjon. Dersom Norge hadde brukt eksempelvis spesialstyrker for å rekvirere tråleren kunne det vært aktuelt for Russland, om enn

⁷⁹ Utgangspunktet er i dette tilfellet at den norske kystvakten eller marinen ville utføre en aksjon rettet mot å hindre tråleren i sin retur til Russland, ikke bare mot det å hente tilbake sine inspektører som befant seg om bord.

bare for å forsvare sin ære som stormakt, å sette hardt mot hardt.⁸⁰ Russisk opinion hadde nok reagert meget kraftig dersom bilder av norske spesialstyrker som bordet en russisk tråler var stort oppslått over russisk media, uten at russiske myndigheter hadde tatt til motmæle. Russlands interesser er per definisjon truet dersom bjørnen lar seg trampe på av den lille naboen i nord. For en falmende supermakt ville et slikt scenario være vanskelig å godta uten en tilsvarende makt demonstrasjon. En slik utvikling kan ha vært hindret kun grunnet værforholdene, om man skal tro norske kilder.

4.2.3 Valg av strategi

Det er imidlertid ingen grunn til å tro at Russland skulle gå inn i denne situasjonen med full stridsberedskap. Situasjonen var for det første ikke ny. I tillegg var trusselen mot russiske interesser ikke helt tydelig. Formålet med valg av strategi må ha vært å finne en balansegang mellom det å unngå eskalering av situasjonen, samtidig som man kommuniserte at arrestasjon av russiske trålere ikke inngår i det russerne oppfatter som en “gentlemen’s agreement” mellom de to land.

Dette gjorde Russland ved å ikke foreta seg noe som helst overfor tråleren ”Elektron”, og samtidig samarbeide med norske myndigheter for at disse ikke skulle ta til våpen for å stanse tråleren. I så måte var den russiske strategien mer konsoliderende enn den man så under ”Tsjernigov”-episoden. Russiske myndigheter var fokusert på å få endt situasjonen gjennom diplomatiske kanaler og så raskt som mulig. Sannsynligvis var de også giret mot å holde krisen på et diplomatisk nivå nettopp for å unngå ”kanonbåt diplomati”. Den militære strategien som ble valgt var å sende ubåtjagere til grensen til russiske territorialfarvann, for å hindre utenlandske fartøy i å krysse denne. Dette var et lite, men betydningsfullt middel som minnet Norge på at de beveget seg Nordflåtens fremste operasjonsområde.

Strategi i en krisesituasjon velges ifølge krisehåndteringsteorien med det formål å påvirke motpartens kost-nytte-vurdering. Den russiske strategien, i form av konstant dialog, påvirket den norske sides preferanse for en fredelig, diplomatisk løsning på konflikten. Dersom russerne hadde valgt en mer konfronterende linje, ville det igjen for Norge vært vanskelig å forsøke å legge seg på den diplomatiske linjen. Det samme ville det vært for Russland dersom Norge hadde forsøkt å hindre tråleren. Den ikke-konfronterende linjen begge sider valgte i denne krisen, delvis grunnet den konstante kontakten mellom de to land på diplomatisk og militærstrategisk nivå, var med på å forhindre at krisen eskalerte.

4.2.4 Hva kan ha påvirket Russlands valg av strategi

Av de ovennevnte strategier var den som russiske myndigheter valgte rimelig konsoliderende, særlig i lys av den strategien som ble valgt under ”Tsjernigov”-episoden. En faktor som kan forklare dette er de grove lovbruddene “Elektron” hadde begått – også i forhold til russisk lov. Tråleren hadde i henhold til russiske myndigheter drevet tyvfiske over en lengre periode.⁸¹

⁸⁰ Som det var snakk om i norsk og russisk presse både under og i etterkant av krisen. ”Skulle borde Elektron” *Dagbladet* 12.01.2006

⁸¹ Belousov, V.: “Russia, Norway coastguards agree on actions re trawler“ *Itar-Tass Weekly news*, 18.10.2005

Disse lovbruddene gjorde det vanskelig for russiske myndigheter å komme tråleren til unnsetning – det ville nærmest tilsvare å åpent støtte opp under kriminell virksomhet.

En annen grunn til at det var vanskelig for russiske myndigheter å støtte ”Elektron” i denne saken var nettopp det at det var tråleren selv som hadde initiert krisen. Dersom russiske myndigheter hadde latt seg ”bruke” av de private rederiene på denne måten kunne dette lett misbrukes igjen av andre aktører som ønsker å synliggjøre Norge og Russlands ulike interesser i denne saken. Myndighetene kunne slik bli trukket inn i en spiral som kunne endt med en militær konfrontasjon over jurisdiksjonen i Fiskevernsonen. De to norske inspektørene som befant seg ombord i ”Elektron” gjorde det også vanskeligere for russiske myndigheter å støtte tråleren i sitt møte med norsk kystvakt. Derfor var nok russiske myndigheter innstilt på å få brakt orden i situasjonen så raskt som mulig.⁸²

En tredje grunn til at man valgte en ikke-konfronterende strategi på russisk side kan ha vært en større tiltro til det norske forvaltningsregimet i 2005 enn i 2001. Kan hende har noen av beslutningstakerne i Landbruksdepartementet, som relativt sett er nye og friske hoder i fiskerikomplekset, gradvis påvirket russisk tenking på føderalt nivå omkring forvaltningssamarbeidet. Lederen i Fiskeripolitisk avdeling i departementet var sjef for den russiske delegasjonen til Den blandede norsk-russiske fiskerikommisjon. I det ”Elektron” ble arrestert skulle kommisjonen snart møtes og forberedelsene var allerede i gang. Russisk side ønsket å oppnå så mye som mulig i kvoteforhandlingene under dette møtet. Nettopp grunnet dette forestående møte mener nestleder i fiskeriunionen i Nord, Valerij Tikhontsjuk, at hendelsen var stelt i stand av norske myndigheter for å underminere Russlands forhandlingsposisjon.⁸³ Fiskeriavdelingen og de som støttet et fruktbart samarbeid med Norge ville ønske en ansvarlig håndtering og oppfølging av situasjonen.

Det var altså de mer moderate aktørene i det russiske fiskerikomplekset som påvirket beslutningstakerne under ”Elektron”-krisen. En av grunnene til dette var at større deler av komplekset nå ønsket et forbedret forvaltningssamarbeid i nord. Etter noen års samarbeid har det vist seg fruktbart. En må huske på at hendelsen med ”Elektron” er den eneste siden ”Tsjernigov” da russiske trålere har motsatt seg norsk jurisdiksjon. Et stort antall trålere har i mellomtiden blitt inspisert og innfunnet seg med regimet slik det fungerer i dag. Dette betyr at store deler av det russiske fiskerikomplekset faktisk respekterte det felles regimet basert på norsk ”lempelig” jurisdiksjonshåndhevelse i denne perioden.

Den russiske evnen til å følge opp slike hendelser har i norske øyne ikke forbedret seg betydelig de siste årene.⁸⁴ Kaptein Jarantsev står imidlertid nå tiltalt for tyvfiske og frihetsberøvelse i

⁸² Dette kan være noe av grunnen til at russiske påtalemyndigheter nå har tatt ut tiltale mot den russiske kapteinen av ”Elektron” – nettopp for å statuere et eksempel overfor andre russiske fiskere om at dette ikke er akseptabel oppførsel og at lovbrudd mot fiskerilovgivning vil bli straffeforfulgt også i Russland.

⁸³ Zorin, J.: ”Revansj za ”Elektron”?” *Gazeta* No. 202, 25.10.2005

⁸⁴ Intervju med Lars Kjøren, Informasjonsoffiser KV Nord 22.02.06

Murmansk fylke.⁸⁵ Dette taler for at russisk side tar problemet med overfiske i Barentshavet på alvor. Men det er flere måter å tolke tiltalen mot kapteinen på. Russerne viser at også de som kyststat har rett og plikt til å straffeforfølge forbrytere i sonen, altså at det ikke nødvendigvis er norsk lovgivning som må gjøre seg gjeldende. Tiltalen kan også vitne om at russiske myndigheter ønsker å samarbeide med norske myndigheter når de nå reiser tiltale på bakgrunn av den informasjonen de har fått overlevert fra norske myndigheter. En slik bilateralisering av kontrollregimet er ikke ønskelig fra norsk side, da Norge fremholder eksklusiv jurisdiksjonsrett over sonen.

Oppsplittingen av Den føderale fiskerikomiteen har ført til at arbeidet i den bilaterale kommisjonen har beveget seg fremover. Fiskernes talerør på det føderale nivå, Fiskeridirektoratet, sitter ikke lenger på så mange maktmidler som den forhenværende komiteén. Sannsynligheten er da mindre for at disse når frem til beslutningstakerne med sine argumenter. I tillegg har det bilaterale arbeidet de siste årene båret preg av en økende sentralisering av beslutningsprosessen, som har gitt større kontroll over de ulike delene av komplekset.

En annen forklaringsfaktor kan være den dårlige forfatningen den russiske flåte og grensevaktstyrke nå befinner seg i. Selv om Nordflåten består av 43 ubåter og 11 krigsskip⁸⁶, samt mindre overflatefartøyer, er det ikke mange av disse som er egnet i et møte med den norske Kystvakten. Den hyppige bruken av ubåtjagere forteller noe om en strategisk styrkes manglende egnethet for slike oppdrag.

I tillegg har det konsekvenser for denne aksjonen at det ikke var første gang en russisk tråler ble arrestert. Det var imidlertid første gangen en russisk tråler stakk av fra norsk kystvakt. Man kan tenke seg at en viss videreføring av erfaringer vil bli gjort på russisk side. Å trekke på "Severomorsk" som en pekepinn for russiske reaksjoner dersom Norge hadde gjennomført militære aksjoner for å stanse "Elektron" kan heller ikke være helt utelukket.

Strategien som ble valgt tyder på at rasjonelle krefter har fått styre håndteringen av krisen, heller enn de ekstreme kreftene som ønsker bruk av militære maktmidler i en kamp med Norge om ressursene i Barentshavet.

⁸⁵ Han risikerer 5 års fengselsstraff: "Genprouratura pred' iavila obvinenie kapitanu traulera "Elektron" www.lenta.ru 21.03.2006

⁸⁶ Størrelsesorden fregatt og større, *Military Balance 2005/2006* IISS London: Routledge

Premiss	Strategi	Fordeler	Ulemper	Signaler	Konsekvenser
- Norge hindrer ikke tråleren	- La tråleren seile til russisk farvann - Rettsforfølge tråleren for brudd på russisk fiskerilovgivning	- Russiske interesser ivaretas uten russisk intervensjon - Etablere rett til å rettsforfølge russiske trålere som har forbrutt seg i FVS	-	- Mulig bilateralisering av samarbeidet om kontroll i FVS	- Russiske interesser ivaretas uten fare for eskalering av situasjonen
- Norge hindrer ikke tråleren	- Russiske myndigheter tar tråleren i arrest i internasjonalt farvann	- Demonstrerer russisk vilje til å motarbeide tyvfiske i internasjonalt farvann	- Norske myndigheter motsetter seg en russisk arrestasjon - Norske inspektører ombord	- Mulig bilateralisering av samarbeidet om kontroll i FVS - Russiske fiskerimyndigheter ønsker å komme overfisket til livs	- Brudd med russisk aksept for norsk "lempelig" håndhevelse i FVS - Etablere FVS som internasjonalt farvann
- Norge hindrer tråleren	- La Norge stanse tråleren uten å gripe inn	- Norge påtar seg alt ansvar for kontroll av fiske i FVS	- Tilbakeviser argumenter om FVS som internasjonalt farvann	- Norge har rett til å drive unilateral jurisdiksjonshåndhevelse i FVS	- Aksept for at Norge tar russiske trålere i arrest i FVS
- Norge hindrer tråleren	- Hindre norsk inngripen	Maktdemonstrasjon russiske interesser lar seg ikke trampe på - Tilfredsstiller russisk opinion	- Militær konfrontasjon - Potensiell langvarig og kostbar konflikt i nord	- Russland vil forsvare sine økonomiske interesser i FVS med militære midler - Russland lei av norsk diskriminering av russiske trålere i FVS	- Permanent opptrapping av konflikten i FVS - Økt spenningsnivå generelt i nord - Forverret samarbeidsklima

Tabell 4.1. Oppsummering av mulige russiske handlemåter under "Elektron"-saken 2005

5 LIKHETER OG FORSKJELLER MELLOM DE TO SAKENE

Det foregår for tiden en debatt i både Utenriksdepartementet og i Fiskeridirektoratet om Elektron-saken og om hvordan man best skal håndtere slike kriser i fremtiden. I tillegg er prosessen om andre utestående bilaterale forhold, delelinjeforhandlingene, igjen i gang etter et lengre opphold. Det tydelig at "Elektron" har ført til at myndighetene på begge sider ønsker å få løst problemet før det fører ut i en ny konflikt av lik eller større kaliber.

Det signalet russiske myndigheter sendte med bruken av "Severomorsk" i Fiskevernsonen sommeren 2002 ble ikke gjentatt da det igjen kom til konfrontasjon i Barentshavet i oktober 2005. Det kan være grunn til å spørre seg hvorfor russiske myndigheter reagerte spakere i denne andre situasjonen. Denne problemstillingen kan belyses ved å peke på likheter og forskjeller i de to situasjonene.

5.1 Likheter

5.1.1 Den folkerettslige konflikten

De faktiske likheter som eksisterer i de to situasjonene er relatert til den underliggende konflikten som er krisenes opphav. Dette er den skisserte juridiske problemstillingen, og det faktum at russiske fiskere havner i en politisk dragkamp mellom inspeksjons- og andre myndigheter i de to land.

I tillegg er det i begge tilfellene hva Norge anser som russisk tyvfiske og/eller miljøkriminalitet som er den utløsende faktor. I begge situasjonene har det norske kontrollregimet eksistert og fungert i sonen i en periode, men grov kriminell virksomhet driver norske myndigheter til å ta affære. Det har forekommet et annet tilfelle før "Tsjernigov" der en russisk tråler blir forsøkt oppbrakt fra Fiskevernsonen, men de to lands myndigheter kom i dette tilfellet frem til en løsning som førte til påtaleunntatelse i norsk rettsvesen mot at rederiet ble prøvet i russiske rettsvesen.

5.1.2 Strukturelle likheter

De strukturelle forholdene innad i det russiske fiskerikomplekset var i endring i perioden 2001-2005. Dette betyr at det knyttet seg stor usikkerhet til hvem som utførte oppgaver som fordeling av kvoter og kontrollvirksomhet. Samarbeid mellom de ulike etatene var dårlig koordinert, noe som igjen førte til at det bilaterale samarbeidet på kontrollsiden ikke fungerte slik det burde. Dette kan sees som en årsak til at de to trålerne ble oppbrakt, da russiske myndigheters manglende evne til å håndtere interne problemer på russisk side tvang Norge til å reagere.

Det var i 2001 og i 2005 stor flyt av personer og kompetanse mellom de ulike aktørene i fiskerikomplekset, selv om disse aktørene delvis har endret seg fra den ene situasjonen til den andre. Dette igjen betyr at ulik og uforutsigbar lojalitet var å finne blant aktørene. Den uklare lovgivningen kan for eksempel ha ført til at de menneskene som satt i komiteen i 2001, med

betydelig innflytelse på alle deler av politikktutformingen, i 2005 befant seg i Fiskeridirektoratet, eller på PINRO.⁸⁷ Dette får konsekvenser for hvordan krisen ble håndtert på russisk side. Også i det bilaterale samarbeidet i den blendede kommisjonen så man til stadighet nye personer med ny lojalitet som i varierende grad fremmet eller hemmet samarbeidet.

Denne uoversiktlige situasjonen skapte en høy grad av misnøye og frustrasjon i den russiske fiskerinæringen. Også på russisk side ble det uttrykt at egne myndigheter ikke hadde evne eller vilje til å håndtere disse problemene. Et ønske om at disse sakene burde stå høyere på den politiske dagsorden i Moskva gjorde seg gjeldende i begge situasjonene.

I begge situasjonene hadde både det russiske forsvaret og Grensevaktjenesten store finansielle problemer og begge ønsket å sikre sin egen fremtid ved å virke relevante i regionen. Generalstaben hadde i denne perioden arbeidet med å definere hvilke oppdrag den russiske flåten skal løse i det 21. århundret.⁸⁸ På toppen av dette hadde man stadige oppfordringer fra den tradisjonelle fiskerinæringen om å bruke militær makt til å beskytte fiskerne i Fiskevernsonen.

Alle aktørene på russisk side var enige om at det fantes et juridisk problem som lå til grunn for disse tvistene, og at dette måtte løses. Implisitt lå i en slik løsning at Russland også har legitime rettigheter i Fiskevernsonen. Likevel glimret alternative løsninger fremsatt fra russisk side med sitt fravær, både i den første og den andre episoden.

Det må også nevnes at begge situasjonene har oppstått etter at en ny norsk regjering har kommet til makten. Dette kan bety at ønsket om å endre *status quo* fremmer viljen til å sette fokus på problemstillingen, og til å føle seg frem til norske myndigheters tålegrense for aktivitet i Fiskevernsonen.

5.1.3 Likheter i aktørenes preferanser/interesser

I begge situasjonene ser man at russiske myndigheter vil strekke seg langt for å unngå en militær konflikt. Russisk side engasjerer ikke sine militære styrker i noen av situasjonene. Tidspunktet for ”Severomorsk”-deployeringen kan også sees som et uttrykk for denne manglende viljen til å eskalere situasjonen.

Et annet poeng som det er verd å merke seg er at problemene i det nordvestlige hjørnet av Russland ikke står høyest på den utenrikspolitiske dagsorden i Moskva. Tvert imot, det at dette tradisjonelt har vært et fredfylt grenseområde gjør at russiske myndigheter i det lengste håper på en fredelig løsning av situasjoner i denne delen av landet. En ”militarisering” av en konflikt i dette området ville for russiske myndigheter bety enda en militær utfordring for et allerede strukket forsvar, som har betydelig større utfordringer langs landets sørlige grense. I tillegg er Norge en meget sivilisert motpart, som ikke ventes å foreta uventede militære grep i denne

⁸⁷ PINRO er det russiske marine forskningsinstituttet som fastsetter kvoter for russiske trålere i Barentshavet <http://pinro.murmansk.ru/>

⁸⁸ Den nye russiske sjømilitære doktrinen *Morskaja Doktrina* kom ut i 2001, ikke lenge før russisk aktivitet ble trappet opp i Fiskevernsonen. Doktrinen inneholder henvisninger til beskyttelse av russiske nasjonale økonomiske interesser.

tradisjonelt fredelige regionen.

På det føderale nivået finnes det i begge tilfellene en aktør som ønsker å fremme fiskernes interesse med militære midler i disse sakene, henholdsvis Den statlige fiskerikomiteè og Fiskeridirektoratet. Disse markerer seg med sine krasse oppfordringer til å stå steilt mot norsk myndighetsutøvelse i sonen. I den andre enden av skalaen ønsker UD i begge tilfellene å løse konflikten med bruk av diplomatiske midler.

På det regionale nivået er kontrollmyndigheten er Murmanrybvod og Rosselkhosnadzor ineffektive i å drive kontroll av fisket. Disse har ikke uttalt seg spesifikt i forhold til de to hendelsene, men man kan tolke preferansene ut fra deres ikke-handling overfor de to trålerne. Denne handlingslammelsen har inntil nylig også preget påtalemyndigheten i Murmansk.

Deler av fiskerinæringen ønsker i begge tilfellene at man skal bruke militære midler. Det er et knippe mennesker som stadig tar til orde for denne tilnærmingen, og det er grunn til å tro at denne gruppen mennesker vil bestå innad i det russiske fiskerikomplekset. Å avgjøre hvor stor del av den private næringen som har dette synet er vanskelig, men et hundretalls mennesker kåret kapteinen på "Elektron" til "Helt av Murmansk 2006".⁸⁹ De som støtter en konfronterende linje får nok uforholdsmessig stor dekning i russisk media: det er de samme sitatene som går igjen i russiske medias dekning av begge krisene, noe som tyder på at gruppen som fremmer en konfrontasjonslinje ikke er så altfor stor.

Det er nærliggende å anta at Nordflåtens preferanser ikke har endret seg nevneverdig mellom de to hendelsene. Grensevaktjenesten kan man også tenke seg at grunnleggende har de samme preferansene og interessene i de to situasjonene. Disse har ingen særskilt interesse i fiskerikonfliktene, men vil gjerne vise at de er relevante i en regional sikkerhetssammenheng.

5.1.4 Likheter i utfall

Den mest påfallende likhet i utfallene av de to krisene er at den underliggende juridiske problemstillingen ikke er løst, og det at den vedvarer minsker ikke konfliktpotensialet for fremtiden. Krisene har vært løst på strategisk, heller enn operativt nivå, noe som kan ha bidratt til å unngå en eskalering av krisen. Man har i begge tilfellene unngått at norske og russiske militære fartøyer har gått mot hverandre i Barentshavet for å forsvare sine interesser. Generelt har den russiske siden under selve krisene vært tilbakeholdne med å sende sine militære fartøy ut i møte med norske fartøy.

⁸⁹ "Kapitan traulera "Elektron" stal priezdom proekta Geroj Murmanska-2006" *Interfax Novosti Severo-Zapada* 27.03.2006

5.2 Forskjeller

5.2.1 Faktiske forskjeller

Under "Tsjernigov" aksjonerte norsk kystvakt mot tråleren, noe som trigget en russisk reaksjon. I "Elektron" aksjonerte norske myndigheter, før tråleren stakk av, og dette førte til at krisens videre utvikling kom an på den norske reaksjonen. Dersom dette ikke hadde skjedd, og "Elektron" hadde blitt tauet til Tromsø, er det store spørsmålet hvordan russiske myndigheter da hadde reagert. De to situasjonene hadde da vært identiske, og den russiske reaksjonen kunne lettere vært sammenliknet.

Det faktum at det her er snakk om tilfelle nummer en og to av arrestasjoner av russiske trålere har også konsekvenser for russiske handlemåter. Den første hendelsen har sannsynligvis gjort et større inntrykk og trigget en større reaksjon i det russiske fiskerikomplekset enn den neste. I forkant av "Elektron"-saken visste russiske myndigheter at det fantes en mulighet for at norske myndigheter, dersom de fant uomtvistelig bevis, kunne finne på å ta en russisk tråler i arrest. Dette hadde nok konsekvenser for hvordan de reagerte. Det at en arrestasjon forekom andre en gang innebar også for russiske myndigheter at norsk kystvakt (unilateralt) hadde etablert regler og terskler for når en kunne ta russiske trålere i arrest i Fiskevernsonen.

5.2.2 Strukturelle forskjeller

Forskjellen i det overordnede bilaterale forholdet mellom Norge og Russland kan ha spilt en avgjørende rolle i hvordan Russland har håndtert krisene som har oppstått. Det økte samarbeidet på omtrent alle felt de to landene imellom i perioden mellom de to hendelsene bidro kraftig til å redusere spenningen i den andre episoden. Den konstante kontakten under "Elektron"-episoden reduserte eskaleringsfaren betraktelig, da intensjoner og handlinger kunne forklares direkte til den annen part.

Selv om begge de to situasjonene bar preg av kaotiske forhold innad i det russiske fiskerikomplekset var det også forskjeller i kaoset. Mens Den statlige fiskerikomiteé fremdeles stod sterkt i 2001, og maktkampen som foregikk i stor grad var mellom denne og de øvrige føderale aktørene, stod dennes arvtaker i 2005, Fiskeridirektoratet, svakere i den føderale maktkampen. Andre deler av Landbruksdepartementet hadde overtatt sentrale funksjoner i 2005. Dette igjen betyr at den tradisjonelle fiskernæringen ikke lenger stod så sterkt sentralt som det hadde vært tradisjon for i Sovjetunionen og i vel 10 år etter. Det er ikke lenger mulig for en etat å fullstendig kontrollere både utforming og utøving av politikken. Likevel ser man fremdeles at samarbeid på tvers av de tidligere kompleksene er vanskelig.

På det regionale nivå var det i 2001 Murmanrybvod som hadde ansvaret for at inspeksjonen og oppfølgingen ikke ble gjennomført i tilfredsstillende grad. I 2005 hadde Rosselkhozsnadzor overtatt ansvaret for inspeksjon og oppfølging, mens den tidligere regionale armen, Murmanrybvod, fremdeles klamret seg til sine få resterende oppgaver. I noen grad vet vi at det er de samme menneskene som sitter i disse to organisasjonene, men samtidig er det også mange

nye i fiskerikomplekset i 2005. Effektiviteten synes imidlertid ikke å ha bedret seg ved overgangen til ny struktur.

5.2.3 Forskjeller i aktørenes preferanser

På det bilaterale nivået, eller i basisspillet, så man en stor forskjell i russiske myndigheters preferanser i de to hendelsene. Dette kan være knyttet til forskjellene i det bilaterale forholdet. Russiske myndigheter ønsket å løse begge situasjonene på fredelig og diplomatisk vis, men de diplomatiske midlene de tok i bruk var ulike. I den første situasjonen ønsket russiske myndigheter å krisemaksimere ved å trekke fram tungt diplomatisk artilleri, mens de i den andre situasjonen brukte dette samme diplomatiet til å forsøke å roe gemyttene. Dette fremkommer av fremstillingen av de to krisene som *juridiske vs tekniske*. I den siste episoden var krisehåndteringen på russisk side orientert mot å unngå eskalering. I tillegg fremstod de føderale aktørene i den siste krisen noe mer omforente og ikke minst kriseminimerende i sine uttalelser om sakens natur, herunder også FSB s regionale arm.

Når tråleren "Elektron" hadde kommet til russisk farvann hadde russiske myndigheter tapt lite på krisen, da deres rettighet til fiske i Fiskevernsonen ikke var røkket ved. Det var heller den norske Kystvakten som ikke hadde klart å håndheve sin jurisdiksjon på en effektiv måte. Slik sett kom russiske myndigheter fra krisen med sine interesser i hevd uten å foreta seg noe som helst.

Aktørene i de bilaterale samarbeidsfora hadde også ulike preferanser i det to hendelsene. I 2001 var det Fiskerikomiteen som ledet delegasjonen til Det permanente utvalget, mens det i 2005 var lederen for Fiskeriavdelingen i Landbruksdepartementet. I den første hendelsen avlyste man det forestående møtet i kommisjonen, mens man i den andre situasjonen ønsket å løse problemet innenfor rammen av kommisjonen. Dette er et tydelig skifte i hvordan (noen av) kommisjonens medlemmer så dette forumet som formålstjenelig for å løse slike tvister. Til tross for et uttrykt ønske om bedret samarbeid og løsning av konflikter i dette forumet, har disse forhandlingene kun i noen grad ført frem. Resultatene av arbeidet i kommisjonen, og særlig i Det permanente utvalget, har enda til gode å materialisere seg på et praktisk nivå.

På det regionale nivået har rederiene saken angår forholdt seg forskjellig i de to krisene. Så langt fiskernes oppførsel kan sies å representere den generelle innstillingen til fiskeflåten i Murmansk, demonstrerer den andre hendelsen at fiskerne var mer frustrert i 2005 enn i 2001. "Elektron"-saken viste at en fisker eller rederi var villig til å ty til kraftige midler for å motsette seg det norske regimet. Det kan være et uttrykk for at nettopp denne tråleren og hans eier hadde fått nok av denne såkalte "gisselsituasjonen". Men, for igjen å fremheve prisen kaptein Jarantsev vant, det er tydelig at mange i Murmansk i etterkant mente han var en helt for å ha stått opp mot norsk Kystvakt i denne saken.

5.2.4 Forskjeller knyttet til utvikling i tid

Utviklingen av det russiske fiskerikomplekset har spent seg over hele denne perioden. Den konstante omorganiseringen uten at kontrollorganene blir bedre koordinert har ført til økt

frustrasjon hos fiskerne.

Det har også foregått en utvikling av det bilaterale fiskerisamarbeidet. Selv om arbeidet går trådt, har man i perioden mellom 2001 og 2005 gradvis utviklet større kontrollsamarbeid mellom de nasjonale kontrollorganene.

I tillegg er det en økende grad av samarbeid mellom Norge og Russland også på andre felt, eksempelvis olje- og gassamarbeidet. Denne økte interaksjonen fører til at samarbeid blir mer normalisert i nordområdene, og felles interesser på denne fronten minsker sannsynligheten for konfrontasjon på andre områder. At delelinjeforhandlingene igjen har kommet i gang har også konstruktive konsekvenser for det bilaterale forholdet.

Den økende fokus på olje- og gassutvikling i området kan føre til at Nordflåten inntar en rolle som beskytter av russiske økonomiske interesser i området. Foreløpig er dette fokusert mot beskyttelse av olje- og gassinstallasjoner, men man ser at samarbeidet mellom Nordflåten og Gazprom allerede materialiserer seg. Forsvar av økonomiske ressurser med militære midler kan bidra til en norm om at alle økonomiske ressurser, inkludert marine, skal forsvares på denne måten.

5.2.5 Forskjell i utfall

Fiskerinæringen fikk sin sak talt av russiske myndigheter i større grad under "Tsjernigov" enn under "Elektron". I den første situasjonen beskyttet russiske myndigheter sine fiskere verbalt, om enn i handling. Da ubåtjageren senere blir sendt inn i Fiskevernsonen for å "beskytte dem" gjorde russiske myndigheter akkurat det fiskerne ønsket. I den andre situasjonen var det imidlertid den russiske tråleren selv som stod opp for sine rettigheter. Kapteinen ombord ble presentert som en helt i russisk media, særlig lokalt, og kapteinen mottok i ettertid en pris for sin innsats i denne saken. Dette forteller oss at den russiske fiskenæringen føler at de i denne saken hadde stått opp for sine interesser. Russiske myndigheter forholdt seg nokså passivt.

De to situasjonene som her er analysert legger også premisser for videre russiske handlinger. Det at tråleren "Elektron" kom seg unna har uheldige konsekvenser for norsk jurisdiksjonsmyndighet i sonen. Ved å tiltale Jarantsev demonstrerte Russland sin rett som kyststat til å hevde sine lover i Fiskevernsonen som om området var internasjonalt farvann. Hvis man legger godviljen til kan dette sees som et steg på veien til en bilateralisering av forvaltningsregimet i Fiskevernsonen, et uttrykt ønske fra russisk side. Dette kan være slutningen som trekkes på russisk side etter "Elektron"-saken.

Den russiske militære reaksjonen er i de to krisene ulik. Den første situasjonen endte med en "advarsel" fra russisk side om at dette ikke måtte forekomme igjen, signalisert ved utseilingen av "Severomorsk". I den andre situasjonen kom det fra russisk hold ingen slik klar advarsel, med unntak av verbale ytringer i etterkant. Den første advarselen la imidlertid ikke premisser for hvordan Russland reagerte i den neste episoden.

”Lessons learned” fra de to situasjonene var med andre ord nokså forskjellige. I den første situasjonen lærte den russiske part at Norge var villig til å bruke sterke midler for å komme overfiske i Fiskevernsonen til livs. I tillegg lærte Russland at de måtte være beredt på at russiske trålere kan bli arrestert, og ha en plan klar for hvordan man forholder seg til dette. Norge lærte at Russland sendte en advarsel, men at de ikke var villige til å risikere en eskalering av krisen militært for å beskytte sine fiskere.

I den andre situasjonen var ”lessons learned” for russisk side at Norge ikke var villige til å bruke *alle* militære midler man hadde tilgjengelig for å stanse tråleren, til tross for at denne hadde norske inspektører om bord. Begge sider lærte at den konstante dialogen senket eskaleringsnivået betraktelig. For russisk side var det en vekker at en tråler kan sette denne problemstillingen på dagsorden, samt at Norge etter hvert godtok at kapteinen ble prøvet i en russisk heller enn en norsk rettsal.

Tabellen nedenfor oppsummerer de ulike aktørenes preferanser i 2001 og 2005, samt hvilken påvirkningsmulighet de har hatt overfor landets øverste myndighet.

Aktør	Preferanse 2001	Preferanse 2005	Påvirkningsmulighet
Putin og presidentadministrasjonen	Fredelig løsning	Fredelig løsning	
Utenriksdepartementet	Fredelig løsning	Fredelig løsning	God tilgang til landets øverste myndighet
Generalstaben	Mulig bruk av militære midler	Mulig bruk av militære midler	God tilgang til landets øverste myndighet
Departement for økonomisk utvikling og handel	Fredelig løsning	-	God tilgang til landets øverste myndighet
Den statlige fiskerikomite	Forsvare russiske interesser med militære midler	-	Kontrollerer i 2001 alle deler av fiskeripolitikken
Fiskeridirektoratet	-	Forsvare russiske interesser med militære midler	Kontrollerer færre midler i fiskeripolitikken
Fiskeriavdelingen i Landbruksdepartementet	-	Fredelig løsning i Den blandede norsk-russiske fiskerikommisjon	Ansvarlig for overordnet fiskeripolitikk, fiskerisamarbeid med Norge

Murmanrybvod	Underlagt Fiskerikomiteèn	Underlagt Fiskeridirektoratet	Fratatt deler av kontrollmyndighet mellom 2001-05
Roselkhosnadzor Regional arm i Murmansk	-	Ineffektiv kontroll av fiske?	Nær kontakt med føderale veterinærmyndigheter
Grensevakttjenesten	Mulig bruk av militære midler	Samarbeid med norsk kystvakt	Overtatt av FSB i 2003, medfølgende økte budsjetter og fokus fra føderalt sentrum
Nordflåten	Mulig bruk av militære midler	Mulig bruk av militære midler	Gjennom Generalstaben i Moskva
Fiskebåtrederne	Forsvare russiske interesser med militære midler	Forsvare russiske interesser med militære midler	Nære bånd til Fiskerikomiteèn i 2001

Tabell 5.1. Aktører og preferanser i 2001 og 2005. Oversikten viser de ulike aktørenes preferanser ift bruk av militære midler eller en fredelig løsning på konflikten i de to situasjonene i 2001 og 2005. Den siste kolonnen viser hvilken mulighet de ulike aktørene har for å påvirke sentrale beslutningstakere. Rød tekst indikerer de aktørene som mulig eller eksplisitt støttet bruk av militære midler for å beskytte russiske interesser i Fiskevernsonen i 2001 og 2005. Som tabellen viser, har noen av aktørene endrede rammeforhold for påvirkning av sentrale beslutningstakere. (Fiskeridirektoratet, Murmanrybvod, Grensevakttjenesten). I tillegg har noen nye aktører kommet til med nye muligheter for påvirkning (Fiskeriavdelingen i Landbruksdepartementet, Roselkhosnadzor), mens andre har falt fra (Dep. for økonomisk utvikling og handel).

6 KONKLUSJON / OPPSUMMERENDE BETRAKTNINGER

De to landene har under ”Tsjernigov”-saken og ”Elektron”-saken i noen grad blitt kjent med hverandres reaksjonsmønstre og fått et innblikk hvor langt motparten er villig til å gå for å beskytte sine interesser i Fiskevernsonen. Begge parter har anstrengt seg i det lengste for å unngå en eskalering av de to krisene som har oppstått, og terskelen for å bruke rene militære midler har vist seg å være høy på begge sider. Slik sett er spenningsnivået på fiskefeltene i Barentshavet betydelig lavere enn hva tilfellet er i for eksempel forholdet mellom Russland og Japan på stillehavskysten, særlig i tilknytning til øygruppen Kurillene.

Analysen av disse krisene viser imidlertid for det første at Fiskevernsonen er et betent tema som

fremdeles kan skape kriser i den bilaterale forholdet, og for det andre at disse kan bli satt på dagsorden av andre aktører enn myndighetene selv. Selv om man nå har fått bedre kjennskap til hverandres reaksjonsmønstre gjennom de to hendelsene, kan man ikke med sikkerhet forutsi hvordan russiske myndigheter vil reagere dersom det igjen arresteres en russisk tråler.

En rekke innenrikspolitiske faktorer påvirker russiske myndigheter i disse situasjonene. Den første er forventningene den russiske opinion har til at russiske myndigheter beskytter russiske interesser der disse anses som truet. Mange stemmer i den russiske opinion har en forventning om at russiske myndigheter ikke vil gi seg i denne tvisten, men at man vil forsvare russiske interesser i liknende situasjoner dersom de oppstår, også eventuelt med militære midler. Dette betyr at russiske myndigheter også i fremtiden vil måtte trå den vanskelig balansegangen mellom å tilfredsstille disse interessene og å hindre eskalering av en situasjon mellom Norge og Russland. I begge situasjonene understreker alle aktører i og utenfor det russiske fiskerikomplekset at det er et juridisk uavklart spørsmål. Dette vitner om at Russland ikke vil anerkjenne Fiskevernsonen som norsk økonomisk sone i nær fremtid. Denne juridiske spenningen innebærer et latent konfliktpotensial i kontrollen med fisket i Fiskevernsonen.

Den andre innenrikspolitiske faktoren som påvirker russiske myndigheter bunner ut i subspillene, som her detaljert er beskrevet. Det er tydelig at konstellasjonene på russisk side får konsekvenser for hvordan Russland hevder sine interesser i disse konfliktene. En sentralisering av makten foregår nå i fiskerikomplekset, noe som tyder på at de mer moderate stemmene den siste tiden har vunnet frem når det er snakk om håndtering av situasjonene med Norge. Men det kan ikke utelukkes at Fiskeridirektoratet, som nå har overtatt formannskapet for den russiske delegasjonen i Det permanente utvalg, igjen kan få en sterk rolle i komplekset. Så lenge tyvfiske er en lukrativ bedrift vil argumentene for en konfronterende linje vedvare i det russiske fiskerikomplekset. Det at aktørene i komplekset fremdeles konsoliderer sine posisjoner betyr at det knytter seg stor usikkerhet til utformingen og utøvingen av russisk fiskeripolitikk, som igjen får bæring på det bilaterale fiskerisamarbeidet. Denne graden av uforutsigbarhet er den største utfordringen for norske myndigheter i møtet med det russiske fiskerikomplekset i fremtiden.

Den russiske reaksjonen avhenger i sterk grad av situasjonens omstendigheter. Som vi har sett virker det som om russisk side også anstrenger seg i det lengste for å hindre eskalering av konflikter. Men, dersom en ny krise eksempelvis involverer bruk av sterkere militære midler fra norsk side enn det som til nå har vært tilfellet, vil den innenrikspolitiske situasjonen i Russland (som skissert over) kunne kreve av beslutningstakerne at man står opp for sine rettigheter i Fiskevernsonen. Med et økende fokus på økonomisk sikkerhet og bruk av økonomiske midler som utenrikspolitisk verktøy, kan presset for dette øke både fra den politiske eliten og fra den russiske opinion. I tillegg kan man vente at en stolt militær nasjon som Russland, med en revitalisert Nordflåte som garantist for nasjonens sikkerhet i fremtiden, ikke vil la seg trække på tærne av den norske marinen i nord. Til det er områdets strategiske viktighet, både i gammel (sikkerhetspolitisk) og ny (økonomisk) forstand for stor.

Nå er det et stykke fra kriser av den typen vi har sett her til en ren militær konfrontasjon. Det er

tydelig at Russland foreløpig ikke har sett trusselen mot sine interesser som stor nok til å legitimere bruk av militære midler for å forsvare disse. Men, som vi også har sett er det de som tar til orde for å bruke militær styrke til slike formål, samt en utvikling der bruk av militære midler for å beskytte økonomiske interesser i økende grad legitimeres internasjonalt. Spekulasjonene rundt alternative finansieringskilder for drivstoff til flåten er bare en av mange sider ved dette. En annen er at det i fremtiden sannsynligvis vil oppstå splid om andre og mer inntektsbringende ressurser i Fiskevernsonen enn fisk. Hvordan Russland ser sin rett til eventuelle olje- og gassforekomster på sokkelen er uklart.

Konfliktpotensialet i Fiskevernsonen munner ut i at ingen av partene kan være helt sikre på å ha loven på sin side. Norge mener at vi har en rett til lempelig håndhevelse, Russland at arrestasjon av trålere ikke inngår i det som kan kalles "lempelig". Denne uavklarte juridiske situasjonen kan ikke garantere Norges sikkerhet i nærområdene. Grunnet uforutsigbarheten knyttet til russisk politikk og krisehåndtering må man på norsk side være forberedt på en rekke ulike situasjoner og ha beredskapsplaner for dette. Og enda viktigere; man må utarbeide forutsigbare og pålitelige koordinasjonskanaler med den russiske siden for å hindre mistolkning av handlinger i sonen. Hvis dette ikke skjer kan en krise komme ut av kontroll og få konsekvenser som ikke er ønskelige, verken for Norge eller Russland.

7 LITTERATUR

- Aleksandrov, A.: "Natsional'nij interes. Kto zasjtit promysel?" *Rossijskie Vesti* 26.10.2005
- Alekseev, M.: "Vojna i mir. Bitva pri paltuse" *Kommersant* 31.10.2005
- "Analysis of illegal fishery for cod in the Barents Sea" *WWF Russia report* April 2005
- Andersen, Svein S. (1997): *Forskningsstrategi og Design* Bergen: Fagbokforlaget
- "At the Dawn of Arctic Rivalry" *Jane's Intelligence Review*, 01.12.2005
- Baev, P.: "Vladimir Putin's naval rehabilitation challenge" *Jane's Intelligence Review* 01.01.2005
- Bakkeli, T., Johnsen, A.B.: "Advarer politikerne etter "Elektron"-planer" *VG*, 25.01.2006
- Belousov, V.: "Northern fisheries union to hire lawyers for Elektron captain" *Itar-Tass Weekly News* 01.11.2005
- Belousov, V.: "Norway fisheries inspector to be questioned" *Itar-Tass Weekly News* 11.03.2005
- Belousov, V.: "Russia and Norway have equal rights to fish in Barents Sea" *Itar-Tass Weekly News* 24.10.2005
- Belousov, V.: "Russia border guards ready to protect Russian fishing vessels" *Itar-Tass Weekly News* 24.10.2005
- Belousov, V.: "Russia-Norway coastguards agree on actions re trawler" *Itar-Tass Weekly News* 18.10.2005
- Belousov, V.: "Trawler's actions illogical – Russian border service official" *Itar-Tass Weekly News* 18.10.2005
- Berggrav, Jørgen (2004): "Forsvarsperspektiver i nord" *Det Sikkerhetspolitiske Bibliotek* 4-2004
- Berggrav, Jørgen: "Tilstedeværelse, evne og troverdighet i nord"
- Borisova, J.: "Fishing quotas put on auction bloc" *Moscow Times* 15.02.2001
- Brigham, Lawson W. (ed.) (1991): *The Soviet Maritime Arctic* London: Belhaven Press
- Bykharov, S.: "Pretsident. "Elektron" bozbudil Norvegijo" *Rossija* 10.11.2005
- Churchill, Robin & Ulfstein, Geir (1992): *Marine Management in Disputed Areas. The case of the Barents Sea*. London and New York: Routledge

- Denisova, J.: "Osobennosti natsional'noj rybalky v barentsevom morje" *SMI.ru* 18.10.2005
- Dragnes, K.: "Advarte mot overfiske" *Aftenposten* 16.02.2006
- Dragnes, K.: "Piratenes utfordring" *Aftenposten* 18.10.2005
- Dzaguto, V.: "Vozvrasjenije s "Elektrona" " *Vremja Novostej* 21.10.2005
- Dzaguto, V.: "Prikljotsjenija "Elektronikov" *Vremja Novostej* 19.10.2005
- "Elektron"-kaptein ikke tiltalt" *Nordlys* 24.03.2006
- "Est' bozmozjnoct' "novovo starta" v nashikh otnosheniakh s Finljandiej, Shvedtsiej, Norvegiej, Islandiej i stranami Baltii. Interesy Rossii na severe Evropy: v tsjam oni?" *NG. Dipkurer* 22.03.2001
- Fedorov, Yuri & Nygren, Bertil (Eds.) (2004) : *Putin I and Putin II. Results of the first term and prospects for the second* Swedish National Defence College ACTA B31
- Fetisov, A.: "Osobennosti Voенno-Morskoj Rybalki" *Russkij Kur'er* 31.10.2005
- Filippov, V.: "Rossija i Norvegija vstupili v "Kholodnyjo" vojnu" *Izvestija* 26.10.2005
- Fiskeridirektoratet: *Statusrapport for 2004 – "Russisk fiske av torsk/omlasting på havet"* April 2005
- "Fiskerisamarbeidet med Russland/Gråseavtalen *Fiskeri- og Kystdepartementet*
www.odin.dep/fkd
- "Fiskevernsonen ved Svalbard og fiskerisonen ved Jan Mayen" *Fiskeri- og Kystdepartementet*
www.odin.dep/fkd
- Fomisjenko, R.: "Shel'f pod sasjitu" *Krasnaja Zvesda* 28.10.2005
- Fomisjenko, R.: "So skorost'jo "Elektrona" *Krasnaja Zvesda* 19.10.2005
- Fleischer, Carl August (1997): *Svalbardtraktaten. En utredning hvor også nye styreformer vurderes* Oslo 1997
- "Fra kontakt til kontrakt" *Fiskeribladet* 22.03.2006
- "FSB ne vidit logiki v djejsvijakh kapitana "Elektrona" *Lenta.ru* 18.10.2005
- Galeotti, M.: "Russian military reform seeks advances on all fronts" *Jane's Intelligence Review* 01.04.2006
- Galeotti, M.: "Russia's emerging security doctrine" *Jane's Intelligence Review* 01.11.2004
- Gazprom News: Meeting of Gazprom and RF Navy's workin group held 18.03.2005

- ”Genprokuratura pred’javila obvinenije kapitany traulera ”Elektron” *Lenta.ru* 21.03.2006
- Getmanskij, K, Tsjarodeev, G., Tsjukov, A.: ”Vojennyje morjaki pomogut rybakam” *Izvestija* 24.06.2002
- Gjerstad, T.: ”Vil teste den nye regjeringen” *Dagbladet* 19.10.2005
- ”Glavnye vojenno-politistjeskie cobytija 2005” *Izvestija* 26.12.2005
- Godzimirski, Jakub M. (2005): ”The New Geopolitics of the North? *Det sikkerhetspolitiske Bibliotek 2-2005*
- Gratsjeva, N.: ”Vo Dajot! Byla komanda: ”Elektron” rasstreljat’ ” *Komsomol’skaja Pravda* 27.01.2006
- Gravdal, T.: ”Russisk krigsskip til Svalbard” *Aftenposten* 21.06.2002
- Grytås, G.: ”Saboterte norsk kontroll” *Fiskeribladet* 18.03.2006
- Grytås, G.: ”Vil be om forklaring” *Fiskeribladet* 18.03.2006
- Grytås, G.: ”Knusende nederlag for spanske trålere” *Fiskeribladet* 25.02.2006
- Grytås, G.: ”Norge har brukt silkehansker mot Svalbardjuks” *Fiskeribladet* 09.02.2006
- Grytås, G.: ”Foreslår NØS rundt Svalbard” *Fiskeribladet* 19.01.2006
- Haugan, Marthe (2001): ”Nye tider – ny politikk? Norsk svalbardpolitikk under og etter kald krig” Hovedoppgave i statsvitenskap, NTNU
- Hedenskog, Jakob et al (2005): *Russia as a Great Power. Dimensions of Security under Putin* Abingdon and New York: Routledge
- Hellmann, G. & Herborth, B.: ”Fishing in the Mild West: Democratic Peace and Militarised Interstate Disputes in the Transatlantic Community” Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main
- Hjelseth, Endre: ”Elektron fortsatte på egen kurs” *Forsvarsnett* 18.10.2005
- Hønneland, Geir (2006): ”Samarbeidet med Russland – erfaringer og utgangspunkt” *Ottar Tromsø* nr. 260
- Hønneland, Geir: ”En annerledes Barentshavetdebat” *Aftenposten* 28.02.2006
- Hønneland, G.: ”Felles forvaltningsplan med Russland?” *Dagsavisen* 27.02.2006
- Hønneland, G.: ”Hvorfor gjør ikke russerne noe med det?” *Aftenposten* 13.02.2006
- Hønneland, Geir (2004): *Russian Fisheries Management. The precautionary approach in theory and practice* Leiden: Brill Academic Publishers

- Hønneland, G. (2003): "Utfordringer i fiskerisamarbeidet med Russland" Notat til nordområdeutvalget Fridtjof Nansens Institutt
- Hønneland, Geir og Blakkisrud, Helge (2001): *Sentre-Periphery relations in Russia. The case of the northwestern regions* Hampshire: Ahsgate Publishing Ltd
- Hønneland, Geir (2000): "Enforcement Cooperation between Norway and Russia in the Barents Sea Fisheries" *Ocean Development and International Law*, 31
- Isjenko, S., Tsygankova, C.: "Vash kurs vedet k opasnosti" *Trud* 19.10.2005
- Ivanov, V., Mjasnikov, V., Sas, I.: "Slisikom energitsjnyj "Elektron"" *Nezavisimaja Gazeta* 19.10.2005
- Jadukha, V.: "2:1 v pol'zy Norvegii" *Novye Izvestija* 25.10.2005
- Jarosjevskij, V.: "Prikljotsjenija "Elektrona" *Novaja Gazeta* 20.10.2005
- Jastrebov, J.: "Zametki obozravatelja. Vopreki dobrososedstvu i pravu" *Krasnaja Zvesda* 06.06.2001
- Johansen, Nils: "Severnoje peremirije. Rossijskikh rybakov bol'she ne budut arestivvat' na Shpitsbergene" *Izvestija* 30.05.2001
- Johansen, Robin Røkke: "Inspektørene på vei hjem" *Forsvarsnett* 20.10.2005
- Johnsen, A.B., Bakkeli, T.: "Advarte mot militær maktbruk" *VG* 14.01.2006
- Jørgensen, J.H.: "Ønsker Norge å presse Russland bort fra Svalbard?" *Aftenposten* 04.01.2004
- Strand, M.: "Utfordrer norsk myndighet" *Dagbladet* 19.10.2005
- Jørgensen, J.H. (2004): "Svalbard: russiske persepsjoner og politikkutforming" *Internasjonal Politikk* 62 [2] 2004
- Jørgensen, Jørgen Holten (2003) : "Svalbard og Fiskevernsonen. Russiske persepsjoner etter den kalde krigen" *FNI Report* 13/2003
- "Kapitan traulera "Elektron" stal prizeraom projekta Geroj Murmanska" *Interfaks Severo-Zapad* 2006 27.03.2006
- Kjølberg, Anders (1991): "Krisehåndtering" *Internasjonal Politikk* 49 (1-1991)
- Kobal'tsjuk, S.: "Politistsjeskaja sreda. Morje odno, a rybka vroz"" *Rossijskie Vesti* 02.11.2005
- Komarov, E.: "Ne ispol'zujotsia bogatejshie resursy zapoliar'ia" *Nezavisimaja Gazeta* 15.03.2000
- Konovalov, A.: "No threat to Russia-Norway relations over trawler incident" *Itar-Tass Weekly News* 19.10.2005

”Kontseptsija Natsional’noj Bezopasnosti Rossiskoj Federatsii” (Den russiske føderasjons nasjonale sikkerhetskonsept) www.navy.ru/today/konc.htm

Koz’menko, G.: ”Vojenno-morskaja ekonomika. BMF kak sredstvo obespečenija ekonomitsjeskikh interesov Rossii” *Morskoj Sbornik* 01.2006

Krauss, C.: “Arctic Riches coming out of the cold” *International Herald Tribune* 10.10.2005
Simorova, N.: “Moscow slams Norway for excessive action against ships” *Itar-Tass Weekly News* 26.10.2006

Kvalvik, Ingrid: ”Asymmetriske maktrelasjoner i bilaterale forhandlinger. En studie av forhandlingene mellom Norge og Sovjetunionen/Rusland om avgrensingen av kontinentalsokkelen og økonomiske soner i Barentshavet” Hovedfagsoppgave i statsvitenskap, Universitetet i Tromsø 2000

Langsholdt, Morten (2005): “Russia and the use of Force: Theory and Practice” *FFI Rapport* 2005/02504

Latynina., J.: “How not to gain international respect” *Moscow Times* 14.12.2005

Lavrov, A.: “Russia-Norway: ministers to discuss illegal fishing in Barents Sea” *Itar-Tass Weekly News* 13.02.2006

Lebow, Richard N. (1981): *Between Peace and War. The nature of international crisis*
Baltimore: The Johns Hopkins University Press

Lien, John Espen: ”Møtte russiske grensemyndigheter” *Forsvarnett* 27.09.2005

Ljasjenko, A.: ”Arktika. Predmjetnost’ “Barentseva” sotrudnitsjestva” *Krasnaja Zvesda* 11.11.2005

Ljasjenko, A.: ”Voenno-Politistjeskoe Obozrenie. “Pristal’nyi bzgljad” otjagosjaet odnosjenia” *Krasnaja Zvesda* 12.11.2002

Lodgaard, S.: ”Ny norsk politikk i nord” *Aftenposten* 09.05.2005

Lomovtsev, E.: ”Stat’ja nashla geroja” *Vremja Novostej* 02.11.2005

LOV 1997-06-13 nr. 42: Lov om Kystvakten (kystvaktloven)

”Makojedov: ”Norveszjskie i rossijskie rybaki – siamskie bliznetsy” *Regnum.ru* 28.10.2005

Mjasnikov, V.: ”Energoflotobezopas’nost’” *Nezavisimaja Gazeta* 20.03.2006

Mogård, L.E., Hamran, T.: ”Nye inspeksjonsregler” *NRK.no* 21.02.2006

”Morskaja Doktrina Rossiskoj Federatsii” (Den russiske føderasjons sjødoktrine)
www.iss.niit.ru/doktrins/doktr03.htm

”Morskaja kollegija zanjalas’ razvitijem rossijskovo flota” *NTB* 21.01.2006

- Nikolaeva, A.: "Ryba vsplyla v Dume" *Vedomosti* 25.11.2003
- Nolinskij, A.: "Rybu na Botsjku! Shpitsbergen, okazyvaetsja, nash" *Vek* 26.10.2001
- "Norsk-russisk avtale om Barentshavet" *Dagens Næringsliv* 27.01.2006
- "Norveszjtsy sravnivajot ispol'zovanije bol'shovo protivolodotsjnovo korablja Severnovo Flota dlja inspektzii rybatskikh sudov so strel'boj iz pushki po vorob'jam" *Regnum.ru* 27.06.2002
- "Novyie prikljotsjenja rossijkikh morjakov" *Kasparov.ru* 09.01.2006
- O'Flynn, K.: "A flap over a catch of cod and 2 Norwegians" *The Moscow Times* 19.10.2005
- "Omforente tiltak for forbedring av regulerings- og kontrollsystemene i Barentshavet og Norskehavet", vedlegg til Protokoll fra Møtet i det Permanente Utvalg for Forvaltnings- og Kontrollspørsmål på Fiskerisektoren i Murmansk 3.-7. oktober 2005
- Osen, Geir, Flagggkommandør, Sjef Kystvakten: *Norsk suverenitet og myndighetsutøvelse*. Foredrag holdt i Sjømilitært Samfunn 2004
- "Overfiske for 1,5 milliarder" *Nordlys* 24.03.2006
- Pedersen, Helga: "Norsk-russisk fiskerisamarbeid" *Fiskeribladet* 17.03.2006
- Pedersen, T.: "Fastere grep om Svalbard-sokkelen" *Nordlys* 20.01.2006
- Pedersen, T.: "Nye stormer i Barentshavet" *Nordlys* 20.12.2005
- Petrovskaja, J.: "Ryba, gaz i korennnye narody" *Nezavisimaja Gazeta*. 11.11.2005
- Pomortsjev, S.: "Nezakonnyj promysel vorjagov" *Vojenno-Promysjlennyj Kur'er* 02.11.2005
- Prokhorov, P.: "V poiske sredinnoj linii" *Ekspert Severo-Zapad* #4 21.11.2005
- Pronikov, A.: "Retrospekta. Severnyje sosedi" *Na Strazje Rodiny* 06.03.2005
- "Protibolodotsjnyj korabl' "Severomorsk" vernulsja na bazu" *Regnum.ru* 03.07.2002
- Protokoll fra Den blandede norsk-russiske fiskerikommisjons protokoll for den 34. sesjon
- Protokoll fra møtet i det permanente utvalg for forvaltnings- og kontrollspørsmål på fiskerisektoren i Murmansk 3.-7. oktober 2005, 30.mai-3.juni 2005
- Roberts, Jonathan M. (1988): *Decision-making during International Crisis* Hampshire: The Macmillan Press Ltd.
- Riskin, A.: "Pkhen'jan nam drug, a Oslo blizje k NATO" *Nezavisimaja Gazeta* 21.12.2005

- Rositsj, P.: "Kladovaja energii i sklad vooryzjenij. Arktika – novoje pole potentsial' novo konflikta" *Vremja Novostej* 10.06.2002
- Rositsj, P.: "Ryba, ugol' i "zvjazdnye vojny". Pretenzii Rossii k Norvegii ves' ma raznoobrazny" *Vremja Novostej* 19.06.2001
- "Rossija zjdjåt otveta norvezjtsev po povodu instidenta s traulerom "Elektron" *Lenta.ru* 11.01.2006
- "Rossijskije morjaki snova popalis' v norveszjskie seti" *Kasparov.ru* 24.10.2005
- "Russian Navy staying away from incident with trawler in Barents Sea" *Itar-Tass Weekly News* 17.10.2005
- "Russian trawler will be renamed "not to tease Norwegians" *Regnum.ru* 08.12.2005
- Rusten, Guro (2005): "Konflikter i norsk-russiske fiskerirelasjoner" Masteroppgave i statsvitenskap, Universitetet i Oslo
- Rutledal, Toralf (2005): "Konflikt og Konsensus. Samarbeid i den blanda norsk-russiske fiskerikommisjon 1975-2005" Masteroppgave i historie, Universitetet i Bergen
- Ryb'janov, M.: "Gubernator Murmanskoy Oblasti Jurij Jevdokimov: "Konflikt vokrug Shpitsbergen svjazan s geopolitikoj"" *Izvestija* 31.10.2005
- Røhne, S.A.: "Varsku for forsvarssjefen" *VG* 14.02.2005
- Sagdiev, R.: "Potrebitel'skyj Rynok. "Sevrybu" kupili veterany" *Vedomosti* 18.12.2002
- Schram Stokke, O.: "Kampen om rovfisket i nord" *Aftenposten* 22.10.2005
- Schram Stokke, Olav & Tunander, Ola (Eds.)(1994): *The Barents Region. Cooperation in arctic Europe* London: Sage publications
- Sergejev, K.: "Geopolitika. Ostanetsja li arktika russkim severom?" *Na Strazje Rodiny* 01.08.2003
- "Setter russerne ombord i Gråsonen og Smutthullet" *Fiskeribladet* 20.02.2006
- "Severnyj Flot ne speshit na pomosj' "Elektronu" *Regnum.ru* 18.10.2005
- "Ship incident makes Russia return to size of fish protection zone" *Itar-Tass Weekly News* 18.10.2005
- Simakov, D.: "Gubernatory ostanutsja bjez ryby" *Vedomosti* 18.08.2003
- Sjumejko, P., Labetskaja, J.: "Arhipelag-kulak. Norvegija uzjestotsjaet pravila povedenija na Shpitsbergene" *Vremja Novostej* 06.06.2001

Sjumejko, P.: "Arhipelag nevezenija. Rossijan ne pyskajot k Shpitsbergenu" *Vremja Novostej* 26.04.2001

Skogan, John Kristen (2003): "Norges sikkerhetspolitiske ufordringer i nordområdene" *NUPI Notat* 642

"Skulle borde "Elektron" *Dagbladet* 12.01.2006

Smirnov, A.: "Vozvrasjenie "Elektrona" *Novye Izvestija* 23.01.2006

Smirnov, A.: "Bol'shaja seledotsjnaja vojna" *Russkij Kur'er* 16.08.2004

Smirnov, A.: "Norvezjtsy diskriminirujot rossijskikh brakoner'ov" *Novye Izvestija* 20.11.2002

Smirnov, A.: "Kholodnaja rybnaja vojna" *Novye Izvestija* 26.06.2002

Smirnov, A.: "Severnyj poljos – tsestr budusjikh skhbatok Rossii i NATO" *Novye Izvestija* 07.08.2001

Smirnov, V.: "Brakon'jery na straszje rossijskikh interesov" *Novye Izvestija* 27.04.2001

Smolovskij, A (2002): "Po Inostrannym flotam. Rossiia i Norvegia – arktitsjeskie sosedi" *Morskoj Sbornik* 01.11.2002

Smolovskij, A (2000): "Arhipelag Shpitsbergen i Bjesopasnost' Possii" *Morskoj Sbornik*. 01.06.2000

Snyder, Glenn H. & Diesing, Paul (1977): *Conflict among Nations. Bargaining, decision making and system structure in international crises*, New Jersey: Princeton University Press

Sokov, Nikolai N. (1996): "From the Soviet Union to Russia: Changes in the patterns of interest group impact upon national security policy". Dissertation submitted in partial fulfillment toward Ph.D. University of Michigan

Solov'ev, V., Ivanov, V.: "Vojenno-Morskoj Flot samoustranilsja ot bypolnenija ekonomitsjeskikh sadatsj" *Nezavisimoe Vojennoe Obozrenie* 03.11.2005

Solov'ev, J.: "Rybakam nyzjny garantii. Kto budet otstaiivat' natsional'nye interesy v Barentsom morje" *Nezavisimaja Gazeta* 09.12.2001

Stortingsmelding nr. 30 (2004-2005) (Nordområdemeldingen)

Stortingsmelding nr. 50 (2000-2001) (Dei ulike fiskeriavtalene for 2001)

Svalbardtraktaten www.odin.dep/ud

Svetlov, A.: "Rossija – Norvegija. Nje v odnoj rybje djelo" *Krasnaja Zvesda* 03.11.2005

Tetekin, V.: "Rybnyj" konflikt meszjdu Rossijej i Norvegijej. Neulovimyj "Elektron" *Sovjetskaja Rossija* 20.10.2005

- Tjønn, H.: "Russerne trapper opp sitt nærvær på Svalbard" *Aftenposten* 01.11.2001
- "To, shto bytvorjajet Norvegija okolo Shpitsbergena, - eto terrorizm i agressija" *Regnum* 26.10.2005
- "Traulerom "Elektron" zanjalas' genprokuratura" Otdel Korseti *Izvestija* 24.10.2005
- "Trawler Elektron shipmaster acted correctly – opinion" *Itar-Tass Weekly News* 18.10.2005
- Tsebelis, George (1990): *Nested Games. Rational choice in comparative politics* University of California Press
- Tsjaika, F.: "Norvezjtsi prishli za rossijskoj neft'jo" *Izvestija* 22.06.2005
- Tsjernjakov, P.: "Norvegija igrajet v odinotsjku" *Moskovskie Novosti* 28.10.2005
- Tsjernjakov, P.: "Nazdratenko vojoet za rybu s norveszjtsami" *Nezavisimaja Gazeta* 29.05.2001
- Udgaard, N.M.: "Når "tåka letter" i nord" *Aftenposten* 26.11.2005
- "Utsjastie Norvegii v osvoenii shel'fa Rossii dolzjno zaviset' ot reshenija voprosa o Shpitsbegene: Valentin Luntsevitsj" *Regnum.ru* 18.11.2005
- Vangen, Marie (2006): "Fiskevernsonen ved Svalbard. Foholdet mellom norske regulerings- og håndhevingstiltak og kravet til likebehandling etter Svalbardtraktaten" Masteroppgave ved det juridiske fakultet, Universitetet i Tromsø
- Vasiliev, S.: "My znajem drug druga tysjatsju let" *Krasnaja Zvesda* 30.06.2005
- Vasiliev, S. & Trofimtsjik, S.: "Brigadnyj general Jørn Bue: "My s nyneshnjej Rossijej – khoroshie partnery!" *Na Strazje Zapolar'ja* 02.07.2003
- Vennikova, N.: "Mezjdunarodnyi Biznes. Strategii. Ryba zametit neft'" *Expert* 12.05.2003
- Vikeby, M.: "Tar sabotasje-avsløringene med stoisk ro" *Fiskeribladet* 22.03.2006
- Vladimirov, V., Karel'skaja N.: "Novyje prokljotsjenija "Elektron" i K", ili bjez truda ne bylovish' i rybku iz.." *Na strazje Zapolarja* 26.10.2005
- Voronov, K.: "Sbor s vorjagami nakanunje pazbjaki. Zavershiv razdjel Barentseva morja, Rossija i Norvegija obespetsjat dostup i k nefti, i k rybe" *Nezavisimaja Gazeta* 10.04.2002
- "V rajon begstva traulera "Elektron" napravlen bol'shoj protivolodotsjnyj korabl'" *Lenta.ru* 18.10.2005
- Værnø, G.: "Kanonbåtdebatt ute av kurs" *Forsvarets Forum* No3 2006
- Weeks, J, Cohen, D.K.(2006): "Fishing Dispute, Regime Type and Interstate Conflict" Research Note for Stanford International Relations Workshop

Zorin, J., Artem'ev, A.: "Dve stati Valerija Jarantseva" *Gazeta* 02.11.2005

Zorin, J.: "Revansh za "Elektron"?" *Gazeta* 25.10.2005

Zorin, J., Smirnov, J.: "Vojna s Norvegijej otkladyvajetsja" *Gazeta* 20.10.2005

Zorin, J., Smirnov, J.: "Prikljotsjenija "Elektrona" v Barentsevom More" *Gazeta* 19.10.2005

Åtland, Kristian (2006) "Barentshavet som sikkerhetspolitisk arena" *Ottar* nr. 260

Åtland, Kristian (2003): "Russisk nordområdepolitikk etter den kalde krigen: forholdet mellom næringsinteresser og militærstrategiske interesser" *FFI Rapport* 2003/00713

Takk til Lars Kjøren, Lisbeth Plassa og Tor Glistrup, Olav Myklebust og Ole T. Horpestad, Arne Morten Grønningsæther, Anne Kristin Jørgensen ved FNI, og alle andre som har bidratt til rapporten.